

CAPTIUS DE SARRAÏNS.
LLICÈNCIES PER A DEMANAR CARITAT
DELS BISBES DE GIRONA
(1376-1415)

*CAPTIVES OF THE SARRACENS.
PERMITS TO ASK FOR CHARITY
FOM THE BISHOPS OF GIRONA (1376-1415)*

EDUARD SIERRA VALENTÍ

Resum: Aquest article (que continua el camí iniciat el 1999 per Pilar Pueyo amb la publicació de les llicències de Saragossa) es proposa explorar les *litterae accaptandi* o llicències per a demanar caritat sota l'angle concret de les llicències atorgades pels bisbes de Girona, per tal de redimir els captius cristians en terres de l'Àfrica musulmana (*Barbaria*). Des del s. IX al XIX, les costes del bisbat de Girona (Costa Brava) van patir els atacs dels musulmans berberiscos, fet que ha quedat documentat amb les llicències que es demanaven per obtenir diners per al seu rescat. El present treball dóna a conèixer aquests documents fins el segle XV, deixant la continuació per una altra ocasió.

Paraules clau:: Pirates; Sarraïns; Captius; “*Litterae accaptandi*”; Girona.

Abstract: This paper follows Pilar Pueyo's article (1999) about the permits given in Zaragoza, and tries to examine the *litterae accaptandi* (permits to ask for charity) and more specifically the permits to ask for charity from the bishops of Girona in order to redeem the christian captives in muslim North Africa (*Barbaria*). From 9th to 19th centuries, the coast of Girona's Bishopric (now *Costa Brava*) was attacked by muslim berbers, which are recorded. This article tries to offer a better knowledge of these interesting notices until 15th century. We hope to continue this research sometime.

Keywords: Pirates; Saracens; Captives; “*Litterae accaptandi*”; Girona (Spain).

SUMARI

L'Orde “de redempció de captius”.- Pirates i captius.- Berberiscos (sarraiñs, agarenys, ismaelites...).- Estructura de les lletres de llicència.- I. Els captius del bisbat de Girona: Captius del Maresme. Captius de Blanes. Captius de Lloret. Captius de Tossa. Captius de Sant Feliu de Guixols. Captius de la rodalia de Palamós i Palafrugell. Captius de Torroella de Montgrí. Els captius del comtat d'Empúries. Tres captius de Girona.- II. Llicències de captar concedides a Girona per a captius forasters: Llicències a peticions de Barcelona. Llicència per a un captiu de Perpinyà. Llicències pel Camp de Tarragona i la serra de Prades.- Llicències per a captius de Tortosa. Llicències per a captius del Regne de València. Llicències per a captius de Mallorca. Llicències per a captius d'Aragó. Llicències per a captius de Sardenya i Sicília. Llicències per a captius del Regne de Castella. Llicències per a captius francesos. Llicències per a captius orientals. Apèndix documental.

En un article aparegut als *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*¹ feiem una exploració inicial de la sèrie *Quesitoria* que conserva l'Arxiu Diocesà de Girona. Com dèiem llavors, es tracta de sis volums en foli, on els bisbes de Girona, o els seus vicaris, feien enregistrar les llicències que atorgaven per a demanar almoines. Aquesta llicència era una lletra episcopal, que adoptava la forma d'un pergamí que el captaire havia de portar en lloc visible (*presentibus litteris communitus*) a disposició de qualsevol que volgués llegir-lo: per exemple, enrotllat i penjat al coll. Cal tenir present que l'Edat Mitjana considerava que l'almoina constituïa una funció eclesial i que per a demanar-la (*accaptare*) calia una llicència o permís per part de l'autoritat episcopal, sobretot tenint en compte la posició privilegiada que tenia l'Orde de la Mercè en la captació d'almoines destinades a la redempció de captius. Així veiem que el bisbe Ramon Descatllar (1409-15) ordena posar la següent clàusula a totes les llicències de caritat: *Nolumus autem, imo prohibemus expresse quod pro dicto captivo sive reschato vel similibus, cartellos vel copias litterarum neque bassinum accaptando continue alicubi teneatur, sed quod lator ipse accapet inde solummodo transeundo, neque ex hoc bassinum captationem continuam Fratrum Sancte Marie de Mercede Captivorum impediri valeat vel postponi* (*Quesitoria*, vol II, fol. 110: enregistrada el 10 gener 1411, precisant que cal inscriure aquesta clàusula a totes les llicències que es concedeixin, immediatament abans de la data). Per tal de reforçar aquesta disposició, es remet a les normes que havia dictat en aquest sentit el seu antecessor Berenguer d'Anglesola el 22 setembre 1403.

Per a una millor ordenació d'aquesta funció eclesial, el bisbe Ènnec de Vallterra (1362-69) havia disposat que aquestes lletres episcopals s'enregistressin, i així es va fer des del 1368 fins a finals del segle XVI. El resultat són els sis volums (ja presentats a l'esmentat article) on es consignen tots els permisos per a demanar almoines que concedien els bisbes. Hospitals i parròquies en foren especialment beneficiats, així com alguns monestirs i l'Orde de la Mercè, que va assumir un paper de gran importància.

L'ORDE "DE REDEMPCIÓ DE CAPTIUS"

L'Orde "de redempció de captius" havia estat posada sota l'advocació de la Mare de Déu "de la misericòrdia" o "de la mercè" (*Ordo Beate Marie Virginis de Mercede Captivorum Christianorum*) i va sorgir al segle XIII per impuls del rei Jaume I, iniciador de l'expansió mediterrània². Al món

¹Eduard SIERRA VALENTÍ, *L'altra cara de la Girona medieval*, "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins", XLVII (2006), pp. 127-145.

²Vegeu, entre d'altres, l'obra de James William BRODMAN, *Ransoming captives in crusader Spain: The Order of Merced in the christian-islamic frontier*, University of Pennsylvania Press, 1986. (Hi ha traducció catalana als Quaderns Crema, 1990: *L'Orde de la Mercè. El rescat de captius a l'Espanya de les Croades*, amb bibliografia que recull els principals treballs de Brodman, Burns, etc. Així com la clàssica de F. Zumel, reeditada per G. Vázquez a Roma, 1932).

mediterrani hi havia un greu problema, que es va arrossegar fins a les darreries del segle XVIII i que afectava molt particularment Catalunya: aquest problema éren els pirates "sarraïns" (i, en mesura molt menor, també genovesos, corsos o sards) que practicaren durant prop d'un mil.leni una mena d'indústria del segrest, de característiques locals, tribals i fins i tot familiars, que deixava al seu poder sumes molt importants de diners en forma de rescats o "redemcions", moltes d'elles canalitzades precisament per l'Orde de la Mercè, que les va continuar fins a la seva prohibició, en nom de l'espiritu "il·lustrat", pel rei Carles III de Borbó (1769). L'activitat dels frares mercedaris continuà però fins a l'ocupació d'Algèria per les tropes franceses del rei Louis-Philippe d'Orléans (1830-37), i es va reorientar posteriorment cap a d'altres camps.

PIRATES I CAPTIUS

La costa catalana presenta sovint topònims que fan referència als *catius*. La parla col.loquial avisa que "hi ha moros a la costa" i el folklore evoca que "a la vora de la mar hi ha una donzella". La vora de la mar era, en efecte, molt perillosa, i els pobles que s'hi construïen es fortificaven contínuament. Recordem els casos de Sant Feliu de Guíxols, de Sant Pol de Mar i de Sant Pere de Rodes, amb els seus monestirs fortificats, les muralles de Tossa, i tants altres exemples. Hi ha pobles que demanen llicència de recaptar almoines per tal de fortificar la seva església, on es refugiaven tots quan veien aparèixer a l'horitzó la silueta sinistra de les galotes sarraines, un perill que penjava constantment sobre els seus caps. A tall d'exemple, el 29 abril 1398, el vicari del bisbe Berenguer d'Anglesola concedeix al poble de La Selva de Mar llicència de recaptar amb l'objecte de fortificar la seva església:

cum igitur parrochiani ecclesie loci de Mata de Silva, consistentis in litore maris, nullum habeant fortalicium seu munus pro resistendo inimicis (presertim insultibus repentinis perfidorum Sarracenorum, partes marinæ dictæ diocesis invadentium nimis sepe, sicut de facto olim ipsos locum et ecclesiam invaserunt) in quo valeant ibidem se et bona sua defensari nisi in ipsa ecclesia, in qua fortalicium aliquod, ut perceperimus, construxerunt, non tamen ad totale seu debitum complementum, ad quod propter inopiam ipsorum parrochianorum quos pridem et eorum ecclesiam ipsi Saraceni depredati fuerunt... (II, 35v-36).

Altres pobles s'amagaven darrera d'un turó, com és el cas de Begur, malgrat que ja estava prou ben protegit pel *Castrum Sancte Reparate*, o fugien lluny de la costa, com Sant Martí d'Arenys, que va trigar segles en construir un barri marítim a Santa Maria d'Arenys, l'actual Arenys de Mar.

Com dèiem, la contínua amenaça dels pirates sarraios va ser el gran drama de tota la Mediterrània. Aquell mar que havia estat una mena de mar interior, el *Mare Nostrum*, de la cultura greco-llatina, via cabdal de comunicació i de comerç, amb funcions semblants a les del Nil a Egipte

(encara que molt més amples geogràficament i molt més diversificades en tots sentits), de sobte es veu esquinçada en dues vores irreconciliablement oposades. Les conseqüències en són més de mil anys de profunda inseguretat. A les costes gironines, això vol dir continus atacs dels pirates i moltes persones en captivitat a Orà, Alger, Bugia, Bona, Constantina, Tedelis, Tunis i Trípoli. És l'*Affrica Barbarica*, el país dels "berberiscos", des d'on arriba un pare que demana llicència per a captar pels seus fills, que han quedat en ostatge, o un company que demana per a uns altres mariners que segueixen *catius de sarráins*, patint tota mena de penalitats en un règim encara pitjor que el dels antics esclaus i del que només poden sortir pagant un rescat en moneda³.

Aquest és el cas de Francesc Massanet, veí de Blanes, que el 13 agost 1390 passava al llarg de l'embocadura del Llobregat a la barca d'Arnau Oliver amb altres mariners blanencs quan van veure aparèixer una galiota sarràina, amagada al curs del riu. La barca, que es movia a vela, tenia poc a fer al davant d'una *galiota* (galera petita) equipada amb rengles de rems i construïda per a l'abordatge. Els blanencs acaben a Bugia, on pateixen tota mena de penalitats fins que un d'ells arriba a Girona i demana al vicari episcopal llicència per a captar per alliberar el pobre Massanet, que segueix captiu:

et captivus in Africam, terram ipsorum Sarracenorū Barbaricam, in civitatem nuncupatam Bogiam adductus (proh dolor!) etiam fuerit et detenus, prout etiam detinetur, famem, sitim, nuditatem, frigus, estus, verbera, compedes et catheras ac aliasque captivitatis solitas miserias et erumpnas... (II, 43v).

El company que porta la lletra episcopal (*lator presentium*) no obliga posar en relleu que el captiu pateix tot això *in opprobrium fidei christiane, pro Christi nomine atque fide* (II, f. 43v) així com la seva constància (*constantissime patiendo*). La figura del captiu s'assimila doncs a la d'un màrtir. Malgrat que s'ha subratllat la seva constància, hi ha sempre el perill de cedir a la debilitat humana, i la imaginació dels fidels és sollicitada pel miratge dels mítics harems orientals:

³En aquesta matèria, la referència obligada és l'article de Maria Teresa FERRER I MALLOL, *La redempció de captius a la Corona catalano-aragonesa (segle XIV)* "Anuario de Estudios Medievales", 15 (1985), pp. 237-297, amb abundants notes i bibliografia, a les que ens remetem. Cal destacar especialment l'obra fonamental de Charles-Emmanuel DUFOURQ, *L'Espagne catalane et le Maghrib aux XIIIe et XIVe siècles*. París, Presses Universitaires de France, 1966, 664 pp., + 3 mapes (*Sources et bibliographie*, pp. 605-618). Hi ha traducció catalana (Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1969). Una altra obra interessant del mateix autor és *La vie quotidienne dans l'Europe Médiévale sous domination arabe*, 288 pp. (París, Ed. Hachette, 1978). Altres obres de Dufourcq estan recollides, posades al dia i traduïdes al volum *España y África* (Barcelona, Ed. El Albir). Convé també destacar l'obra de Rachel ARIÉ sobre el Regne de Granada (*L'Espagne musulmane au temps des Nasrides*, París, E. de Brocard, 1973). Sobre tots aquests temes tracta l'obra de María Dolores LOPEZ PEREZ, *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV (1331-1410)*, Barcelona, CSIC, Institución Milà y Fontanals, 1995, 968 pp. Bibliografia pp. 22-51; Vegeu esp.: "La piratería musulmana en el Mediterráneo occidental", pp. 686-729 i "Los rescates de cautivos", pp. 806-812.

ne forte, affecto muliebribus blandimentis aut durissimo et importabili dicte
sue captivitatis iugo lassatus, vel aliter, fidem (quod absit!) deneget
christianam (II, 43v).

BERBERISCOS (SARRAÏNS, AGARENS, ISMAELITES...)

Els habitants del Nord d'Àfrica (*Affrica Barbarica*) ténen un sustrat camita berber. Llur regió és doncs la "Berberia" i els seus habitants els "berberiscos". La denominació que predomina és, però, la de "sarraïns", del nom de Sara, muller del patriarca Abraham, i també la d'"agarens", més encertada perquè fa referència a Agar, esclava d'Abraham i mare d'Ismael ("ismaelites") segons el relat bíblic (*Gènesi*, capítol 16), que fa referència més aviat a llur religió que a llur raça. Cal tenir en compte que la tradició corànic, que respon bàsicament a una transmissió tardana i oral, modifica sovint les dades bíbliques sobre les que recolza. Això val especialment per a la denominació de "sarraïns" car, a la tradició bíblica, Ismael és fill d'Agar, mentre que l'islam el fa descendent de Sara. A la nostra sèrie predomina el nom de "sarraïns", sempre acompañat d'adjectius que els fan invariablement "infidels" i "enemics de la fe cristiana i ortodoxa": *per infidos Sarracenos, orthodoxe fidei inimicos* (II, 5); *per infidos Sarracenos, christiani nominis inimicos* (II, 5); *Sarraceni perfidi, orthodoxe fidei inimici* (II, 15v); *per infideles Sarracenos* (II, 33v); *per Sarracenos Barbaricos, dicte fidei adversantes* (II, 38v-39); *per Sarracenos, christiane fidei inimicos* (II, 40v-41); *Sarracenorum inimicorum fidei christiane* (II, 41); *per infidelissimos Sarracenos, catholice fidei inimicos* (II, 49). Quan es prefereix la denominació d'"agarens", que s'usa com a sinònim de l'anterior, el resultat es similar: *per infidelissimos Agarenos* (II, 53); *per infidelissimos Agarenos seu Sarracenos* (I, 93). Quan es fa referència al seu origen berber (berberisc o *barbàric* en el llenguatge de l'època, i que constitueix una designació geogràfica, diferent del terme *barbari* de l'antiguitat greco-llatina) tampoc no s'oblida que són infidels en matèria de religió: *per infidos Barbaros* (II, 33v-34). A les notes d'infidelitat i d'odi al cristianisme, s'afegeix la "perfídia": *perfidi Agareni* (I, 115rv); *perfidi Sarraceni* (I, 117v-118); *cum perfidis Sarracenis* (II, 5); *perfidorum Sarracenorum* (II, 35v-36); *cum suo perfido detentori* (II, 40v-41); *unde, prestita cautione ydonea suo perfido detentori...* (II, 41); *suo detentori perfido* (II, 41v); *cum suo perfido detentore* (II, 43); *cum suo perfido et Barbarico detentore* (II, 46v-47)⁴.

⁴Dufourcq creu que el segle XIV marca una reacció catalana contra els pirates muçulmans, que estaria a l'origen de les èsmentades denominacions de menyspreu: "Sous l'impulsion de la Couronne, une vague d'enthousiasme défera à travers de la Catalogne contre *les perfides Sarrasins*. L'expression est fréquemment employée, par exemple le 1er janvier 1316 par les jurats de Gérone (ACA, CRD, Jaume II, caixa 27, n° 5127). Gérone (*Ibid.*, caixa 29, n° 5332, 21 oct. 1315) ... rejoignit les premières cités associées aux initiatives barcelonaises..." (*L'Espagne catalane...* p. 584, amb les notes 5 i 6).

ESTRUCTURA DE LES LLETRES DE LLICÈNCIA

L'estructura de les lletres episcopals de llicència és molt regular⁵. Malgrat això, els escrivans traslladen als llibres de registre la majoria de les fòrmules, amb relativament poques abreviacions (*et cetera* abreujat dins el text; al marge és freqüent llegir: *continuetur sicut supra, continuetur sicut in folio XLII*). El bisbe (o el vicari en nom seu) encapçala el document, com a otorgant de la llicència, fent ostentació dels seus títols segons el costum medieval. Així, quan el bisbe Berenguer d'Anglesola (1384-1408) és creat cardenal prevere del títol de S. Climent, a Roma, ho consigna en totes les seves lletres, mot per mot: *Berengarius, miseratione divina tituli Sancti Clementis presbiteri cardinalis, administrator auctoritate apostolica ecclesie Gerundensis* (II, 44 rv: 14 desembre 1400).

I quan el substitueixen els vicaris Andreu Urgellés i Arnau de Colomer, no deixen tampoc d'exposar tots els seus títols al protocol del document: *Arnaldus de Columbario, baccalaureus in Decretis, presbiter de Capitulo Reverendi in Christo Patris ac Domini Domini Berengarii... Vicarius in spiritualibus et temporalibus Generalis...* (II, 33v: 6 febrer 1398)⁶. Els primers encapçalamens, del bisbe Ènnec de Vallterra (1362-69) són bastant senzills i objectius: *Ennecus, miseratione divina episcopus Gerundensis, universis christifidelibus per civitatem et nostram diocesim Gerundensem constitutis, salutem in Domino et bonis semper operibus abundare* (I, 2). Després de l'encapçalament segueix el grup a qui s'adreça la lletra que té, de vegades, un abast general: *universis et singulis christifidelibus per civitatem et diocesim Gerundensem ubilibet constitutis, salutem in Domino Jhesu Christo* (II, 43v: 19 agost 1400), a la qualafegeix sovint una primera recomanació: *bonisque semper operibus abundare* (II, 35v-36: 29 abril 1398). És, però, més corrent que la lletra es dirigeixi al clergat de la diòcesi gironina: *Berengarius, Dei gratia episcopus Gerundensis, dilecti nobis presbiteri nostre Sedis et aliarum ecclesiarum civitatis nostreque diocesis Gerundensis curam regentibus animarum ad quos presentes contigerint pervenire, salutem in domino et bonis operibus abundare* (II, 2v: lletra del bisbe Berenguer d'Anglesola del 6 febrer 1388).

Segueix encara una altra invitació a practicar les bones obres, que (seguint els mètodes retòrics del temps) es posa en relació amb el suposat interès dels destinataris en practicar tota classe d'obres de caritat: *Tanto vos et alios christifideles ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto vos et ipsos ad id invenire credimus promptiores* (II, f. 2v i II, f. 43v de 19

⁵Vegeu el treball publicat per Pilar PUEYO COLOMINA sobre les llicències per a demanar caritat a Saragossa: "Litterae accipitandi" concedidas por el arzobispo de Zaragoza Dalmay de Mur en los años 1433-1440, dins: "De l'esclavitud a la llibertat: esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana", Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 27 al 29 maig 1999, CSIC-IMF Departament d'Estudis Medievals, Barcelona 2000, pp. 401-430.

⁶Vegeu-ne altres exemples a: I, 124v; I, 125, etc.

agost 1400; però es poden citar molts més exemples, perquè aquesta fòrmula roman gairebé invariable al llarg de tota la sèrie).

Després de tots aquests preàmbuls, comença el tema de la lletra, introduït per les paraules *Cum igitur...o Cum itaque...*, que obren l'exposició del cas⁷. El bisbe acostuma a remarcar la impossibilitat en que es troba el captiu per a redimir-se, el deure de solidaritat i ajut dels *christifideles* i les seves pròpies fonts d'informació. A continuació, recomana el captaire als responsables de les esglésies: remarquem que el captaire ha de portar el pergamí de la llicència a disposició de qui el vulgui comprovar, evitant així els fraus, en la mesura del possible⁸.

La llicència es pagava i la seva durada era limitada, podent ser d'un mes (*presentibus post mensem minime valitulis: II, 4*), dos mesos (*presentibus post duos menses minime valitulis: II, 41; II, 63; II, 70v; II, 76v, etc.*), tres mesos, potser la més freqüent (*post tres menses minime valitulis: II, 34; II, 44rv; II, 53v; II, 55; II, 57, II, 58; II, 59; II, 61; II, 61v-62; II, 67v; II, 71v; II, 71v-72; II, 72v-73; II, 78v, etc.*), quatre mesos (*II, 49v; II, 54rv; II, 69v-70; II, 79, etc.*), sis mesos (*presentibus post sex menses minime valitulis: II, 4; II, 42v; II, 73v, etc.*), vuit mesos (*II, 99v*), un any (*presentibus post annum minime valitulis: II, 38v-39; II, 49; II, 57v; II, etc.*) o tres anys (*post triennium...*). Algunes vegades s'indica un límit més precís: *presentibus post XV diem Junii proxime venientis minime valitulis...* (II, 41). Són poques les llicències que ultrapassen l'any, encara que en alguns casos (pocs) la durada és d'un trienni, i no n'hi ha cap que baixi del mes: acabat el termini, calia renovar-les i cal suposar que a la major part dels casos es renovava també la taxa corresponent. Per tal de precisar bé llur durada, l'escrivà curial consigna curosament la data d'expedició: *Datum Gerunde XV die mensis Decembris, anno a nativitate Domini M^oCCC^oLX^o octavo* (I, 2).

Les llicències poden fer constar la concessió d'indulgències (generalment 40 ó 100 dies a tots els *vere penitentibus*, amb profusió de fòrmules de solemnitat⁹) aplicades als generosos donants. Aquestes indulgències general-

⁷Vegem-ne un exemple: "Cum igitur Bartholomeus Comte, vicinus castri de Hivicā, qui dudum per infidelissimos Agarenos seu Sarraenos apud civitatem Bugie longa et dura captivitate detenus duxerit se per sexaginta duplas auri solvendas certo et brevi termino redimendum, ad quas habendas ullatenus sufficere non valeat absque christifidelium elemosinis auxilio et succursu, prout in quibusdam patentibus litteris reverendi domini episcopi Barchinonensis vidimus contineri..." (I, 87r).

⁸"Quare, cum lator presentium ad vos yestrasve ecclesias declinaverit, presentibus communis, pro dicto reschato elemosinas petiturus, illum et has (et cetera) dicti captivi necessitatem (et cetera) sperantes, et cetera" (II, 4). Una altra modalitat seria la següent: "Eapropter, vobis et singulis vestrum dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie quatenus cum lator presentium ad vos vel ecclesias vestras declinaverit, presentibus communis pro redemptione dicti captivi elemosinas petiturus, ipsum benigne admittatis et caritative tractetis, populumque vobis commissum ad beneficiendum eisdem salutaribus monitis et exhortationibus inducatis, sperantes inde ab illo habere premium qui in centuplum remunerat omne bonum" (II, 53).

⁹"Nos enim, de Omnipotentis Dei et Gloriose Virginis Marie matris eius misericordia, beatorum quoque Petri et Pauli apostolorum, eius auctoritate confisi, omnibus vere penitentibus et confessis qui eidem captivo pro dicta redemptione manus porrexerint adjutrices, centum dies de iniunctis eis legitime pénitenciis per Spiritus Sancti gratia in Domino misericorditer relaxamus, presentibus post quatuor menses minime valitulis. Datum Gerunde die XIX Octobris, anno a nativitate Domini M^oCCCC^o primo" (II, 53).

ment també es pagaven, amb excepcions per pobresa i per casos extrems. Les indulgències eren un valor afegit a la llicència, en una època que les atresorava i comptabilitzava amb un fervor per a nosaltres difícil de comprendre, i que va despertar les ires de Martí Luter un segle més tard, iniciant a la *Schlosskirche* de Wittenberg un conflicte eclesiàstic que ha durat mig mil. leni, i que encara no és del tot extingit.

I. ELS CAPTIUS DEL BISBAT DE GIRONA

En terres gironines i dins la sèrie esmentada, la primera traça documental que trobem es refereix a un mariner de Blanes captivat al Cap de Tortosa (com s'anomenava llavors al delta de l'Ebre) l'any 1376, i que passava la seva captivitat a Tedelis, petita ciutat berberisca, juntament amb un altre captiu de Lloret¹⁰. El bisbe Bertran de Mont-rodó (1374-84) concedeix una llicència per a demanar caritat d'un any de durada i acompañada de 40 dies d'indulgència a tots els qui els facin almoina. Encara que el blanenc Joan Guisart sigui el primer del registre, cal insistir en què el bisbat de Girona patia des de feia segles el flagel dels pirates berberiscos, i aquesta situació es reflexa cada cop més a les llicències per a demanar caritat.

Aquesta modesta aproximació es basa doncs en les llicències enregistrades des del 1 octubre 1376 i referents als captius del bisbat de Girona. Inicialment estava previst limitar l'exploració al segle XIV, però el bisbe Berenguer d'Anglesola se situa a cavall dels dos segles¹¹ i els seus successors presenten massa punts de continuitat per a tallar la recerca abans del 1415, data final de l'episcopat de Ramon Descatllar. El marc cronològic queda situat entre 1376 i 1415. Presentem primer els captius naturals del bisbat de Girona, i tractarem després dels nombrosos forasters que venien a Girona a demanar caritat per a parents i amics captius, tant dels regnes de la Corona d'Aragó com de Castella, França i encara més lluny¹².

¹⁰"Igitur, cum Joannes Guisart, tunc habitator loci de Blanis, pridem in mari, in Capite Dertuse, cum quadam barcha Antonii Mollet de Blanis qua navigabat, per quandam galiotam Saracenorum, fidei orthodoxe inimicorum, una cum aliis qui in dicta erant barcha fuerit captivatus et captivus adductus detineatur in Regno Barbarie, loco vocato Tadelis... et Bernardus Pelisserii de Loreto..." (enregistrada amb data d'1 octubre 1376; I, 78rv).

¹¹Berenguer d'Anglesola i de Ribelles va ser elegit el 1384 pels canonges, i va ser bisbe de Girona fins al 1408. Defensà constantment Benet XIII (Pedro de Luna, papa o -segons les opinions- "antipapa" del 1394 al 1414) que el creà cardenal el 1397 amb el títol de la basílica de San Clemente de Roma, passant llavors a ser administrador apostòlic de la diòcesi gironina, com es reflexa sovint a l'encapçalament de les lletres de llicència, delegant a més en els seus vicaris per absència (*in remotis agentis*). Acompanyà Benet XIII a Perpinyà, on morí el 1408.

¹²Els bisbes de Girona que concedien les llicències per a demanar almoines (en nom propi o a través del seu vicari episcopal) i que consten als registres de la sèrie *Quesitoria*, dins el període que ens hem fixat, són els següents: *Enneus* (Enric de Vallterra, 1362-69: traslladat a Segorb), *Jacobus* (Jaume Satrilla, 1369-74), *Bertrandus* (Beltran de Mont-rodó, 1374-84), *Berengarius* (Berenguer d'Anglesola, 1384-1408), *Franciscus* (Francesc de Blanes, 1408-1409: traslladat a Barcelona) i *Raymundus* (Ramon Descatllar, 1409-15).

Captius del Maresme

El terme de Sant Martí d'Arenys (actualment coneugut com Arenys “de Munt” en formar-se el veïnat i després poble mariner de Santa Maria d'Arenys o “de Mar”) pertanyia, llavors com ara, al bisbat de Girona, amb els termes del castell de Montpalau i del vescomtat de Cabrera que ara es coneixen amb el nom d’Alt Maresme. A finals del segle XIV i començaments del XV hi trobem captius de Canet, Sant Pol, Arenys, Palafolls i Pineda.

El bisbe Bertran de Mont-rodon fa enregistrar el 20 setembre 1379 una llicència a dos habitants de Canet (Galceran i Pere Doll, pare i fill) i a un de Sant Pol (Bernat Sabater) captivats en un lloc no precisat¹³ i el 6 abril 1388 una altra a favor de Bernat Rossell d'Arenys, que ja portava tres anys a Tunis (II, 2v: Vegeu l’apèndix documental amb el document complet).

El bisbe Berenguer d’Anglesola (1384-1408) atorga llicència per tres anys, acompanyada d’indulgències, als germans Oller de Palafolls, que el 22 març 1402 havien sigut capturats per una galera corsària quan pescaven amb el seu llagut a l’altura de Tossa i captivats a Bugia. La llicència cita el preu del rescat (70 dobles d’or) i el nom (llatinitzat) del seu captivador¹⁴. I el 14 febrer 1414, el vicari del bisbe Ramon Descatllar (1409-15) citant informacions del batlle de Blanes, fa enregistrar una llicència a favor de Joan Arenes de Pineda, captivat també amb el seu llagut i en aigües de Tossa, que porta ja més de sis mesos a Bugia; cal remarcar que es concedeix permís per a pescar en dia festiu si el producte es destina al rescat del captiu, com es fa freqüentment: *ut liberatio dicti captivi efficaciam celerius consequatur*¹⁵.

¹³“Igitur, cum Galcerandus Doyl et Petrus Doyl eius filius, habitatores loci de Caneto (parrochie Sancti Aciscli de Vallealta) et Bernardus Càbater, vico natus Sancti Pauli de Marítimo (parrochie Sancti Cipriani de Vallalta) nostre diocesis Gerundensis predicte, per infidelissimos Agarenos seu Sarracenos Christi fidei orthodoxe inimicos fuerint captivati et captivi detineantur, quodque se redimere non possint ab huiusmodi captivitate...” (I, 93).

¹⁴“Cum igitur per informationem summariam per nos receptam legitime nobis constet quod Guillermus Öller, piscator parrochianus ecclesie de Palafollis nostrae diocesis antedictae, olim (videlicet die Martis Sancti, XXII Martii proxime preteriti) piscans una cum Petro Oller fratre suo et quadam alio in sua navicula seu lambuto in mari iuxta locum seu castrum de Tuscia nuncupatum, dicte de Palafollis propter vicinatum, proh dolor!, noverrante fortuna per supervenientes barbaricos Sarracenos christiane fidei inimicos more piratico cum galea captus extitit et adductus cum aliis duobus apud civitatem ipsorum Barbaricam paganorum, Bogiam communiter nuncupatam ac quod ibidem defuerit et detinetur famem, sitiim, frigus, estus, catheas et ceteros captivitatis sue cruciatus ac miseras et erumpnas pro Christi nomine constantissime patiendo, convenierit cum dicto suo perfido detentore (Cidy Mahummet Loxibili nuncupato) ad LXX duplas auri pro sua liberatione sive reschato eidem perfido exsolvendas ad quas habendas, propriis facultatibus spoliatus, nequit compiere nisi vestris et aliorum fidelium adiuvetur elemosinis et succursu...” (26 juny 1402; II, 57v-58).

¹⁵“Cum igitur per litteras venerabilis Jacobi Sala, regentis baiulie ville et termini castri de Blanis pro nobili et magnifico viro Bernardo de Capraria... nobis constet quod Johannes Arenes, filius Guillermi Arenes parrochie Sancte Marie de Pineda... pridem (in mense Septembri proxime preteriti) navigans cum quadam lambuto in maribus de Tossa per infideles et spurcissimos Sarracenos christiane fidei inimicos navigio piratico occurrentes, proh dolor! fuerit captivatus, captivusque apud civitatem eorum Barbaricam, Bugiam communiter nuncupatam, adductus, ubi etiam definitur...” (14 febrer 1414; III, 28v).

Captius de Blanes

Ja hem vist com l'enregistrament de llicències d'almoina per als captius comença precisament amb la destinada a un blanenc, Joan Guisart, el 1 octubre 1376. Aquesta no serà la darrera, car Blanes pateix la captivitat de gran nombre dels seus fills. El 8 juliol 1379 es concedeix llicència a favor d'Antoni Vilallonga, del qui es diu que està “encadenat”¹⁶; la seva situació és tan lamentable que també en aquest cas el bisbe concedeix *piscari pro predictis, hinc ad festum Omnium Sanctorum*, encarregant autoritats i clergat local que controlin que el producte d'aquesta pesca dominical *in dicta redemptione debite commitantur*¹⁷.

Una cèdula inclosa entre les pàgines del registre conté un esborrany de llicència a favor dels blanencs Pere Thió, Guillem Bonet i Pere Molet que el mes d'abril de 1383 havien estat captivats i portats a Bugia. Un company de captivitat (Guillem Jubé, de Tordera) en fa la demanda, i descriu la seva situació de tal manera que el bisbe concedeix 40 dies d'indulgència i llicència per a pescar els diumenges i festius (26 juny 1383). El mateix es repeteix el 19 agost 1400 en favor de Francesc Massanet, blanenc captivat el 14 agost 1390 (fa doncs 10 anys, i segueix a Bugia) al delta del Llobregat, quan tripulava la barca d'Arnau Oliver¹⁸.

El 16 gener 1402 i a petició dels síndics de Blanes es concedeix llicència a favor de Bernat Borrell, mariner captivat al Cap de Cervera pels moros de Granada, que el van vendre a Málaga, i pel rescat del qual es demanen 20 dobles d'or¹⁹. La pirateria dels sarraïns granadins (que mereixeria un estudi apart) es repeteix en la persona de dos mariners blanencs, Guerau Oliver i el seu fill Bartomeu, establerts a Barcelona i pels quals s'interessa el bisbe barceloní²⁰. Dos dies després arriba a Girona una “suplicació” del batlle i els síndics de Blanes sobre el mateix cas, donant lloc a un nou enregistrament on s'explica que els captius blanencs formaven part dels 11 tripulants del lleny de Bernat Coll, mercader barceloní que anava al “Regne de Múrcia”

¹⁶“...carceribus et vinculis ferreis mancipatus, quod est mirabile audiendum” (I, 91).

¹⁷*Ibidem*, I, 91.

¹⁸II, 43v: vegeu l'apèndix documental.

¹⁹“...Bernardus Borrelli, marinarii ville predicte de Blanis, mense Septembri proxime preteriti una cum aliis in quodam navigio sive lembro Antonii Coll, patroni, navigans in mari iuxta locum Caput Cerverii vulgariter nuncupatum, proh dolor! adversante fortuna, cum ipso navigio et reliquis undecim personis numero, a supervenientibus Saracenis christiani nominis inimicis more piratico cum galeis extitit captiuius et captiuus apud ipsorum perfidorum captivantum locum Malicham nuncupatum Regni Granate adductus, venditus et detentus prout etiam detinetur...” (II, 54v.).

²⁰“...pro reschato Geraldii Oliverii et Bartholomei eius filii, marineriorum Barchinonensium, oriundorum tamen de Blanis, diocesis supradicte, captivorum apud Regnum Granate terram Saracenorum inimicorum fidei christiane, loco videlicet sive villa Malicha vulgariter nuncupatorum, ut in litteris domini Barchinonensis episcopividimus contineri...” (6 juliol 1402; II, 58v.).

quan van ser captivats per “sarraïns espanyols” que els van portar a Màlaga i els van vendre a uns mercaders marroquís, de Fes²¹.

El 15 juny 1403, el bisbe Berenguer d’Anglesola, a petició del rei, del bisbe de Tortosa i de les autoritats de Blanes, concedeix llicència a favor de Guillem Feliu, resident a Peníscola però natural de Blanes, fill de Nicolau Feliu, que el 23 setembre 1401 (ja fa gairebé dos anys) navegant a la barca del mercader Pere Teixidor, de Peníscola, que portava llana a Eivissa, havia estat captivat a Bugia i li calia pagar un rescat de 100 dobles d’or²². També a Eivissa ha estat captivat Bartomeu Pol, captiu a Tunis²³, on sofreix també captivitat Joan Pujol, que tripulava la coca de Mateu Gelat²⁴. El pescador Antoni de Santjoan ha estat captivat *cum aliis, piscans in mari Dertusensi*, per dues galeres sarraïnes que l’han portat a Bugia i exigeixen 30 dobles de rescat²⁵. El barber Bartomeu Vila navegava al llagut de Ramon Llull en aigües de l’Alguer quan una galiota sarraïna el va agafar i portar a Constantina, on demanen 50 dobles pel seu rescat²⁶. Pere, fill d’Antoni Bonet, ha estat captivat al cap de Canet per dues galiotes que l’han portat a Bugia i li demanen 200 dobles d’or: també en aquest cas es permet pescar els dies festius, perquè ja fa sis mesos que és captiu²⁷. Un preu més assequible (115 dobles d’or) és el que fan al marinero Jaume Arimbau, captivat en aigües del Rosselló quan tripulava la barca barcelonina de Pere Morell, i que és a Bugia²⁸: poc després, un altre enregistrament ens aclara que ja hi porta onze mesos i que en demanen 300 dobles²⁹. El patró Jaume Serra ha estat captivat a Eivissa amb la seva barca i venut a la ciutat berberisca de Tedelis³⁰. El 2 abril 1411 torna a aparèixer la coca d’en Mateu Gelat que ja havíem trobat al gener de 1407, a la qual és captivat el marinero blanenc Pere Ferran, que és a Tunis esperant que algú reuneixi les 400 dobles d’or del seu rescat, un preu exorbitant i que mostra que els berberiscos saben (o creuen) que el seu captiu és un pròsper

²¹“...juxta locum Caput Cervarii nuncupatum a supervenientibus more piratico cum galeis Saracenis Hispanis... cum eorum bonis et lembo capti fuerunt et ducti in dictorum paganorum Regnum Granate, in civitatem videlicet sive locum Malicha vulgariter nuncupatum, indeque iterum adducti et venditi in civitate Phes vulgariter nuncupata...” (8 juliol 1402, II, 58v-59).

²²“Cum per litteras domini nostri Regis ac etiam ven. Baiulorum de Blanis, dicte mee, et de Peníscola, Dertusensis diocesis, castrorum, exhibitas nobis constet, quod Guillermus Felicis, habitator de Peníscola, filius tamen quondam Nicholai Felicis de Blanis, castrorum predictorum, olim (scilicet XXIII^a die Septembris, anno a nativitate domini M.CCCC. primo) navigans in barcha Petri Tixidor, quondam, de Peníscola, apud insulam Eivisse lanas portante, a supervenientibus duabus galeis Saracenorum more piratico maria disurrentes, proh dolor! una cum aliis atque barcha exititus captivatus, captusque in terram ipsorum Saracenorum Barbaricam, civitatem Bugiam, adductus, venditus et detentus, etiam prout extat... pro cuius liberatione sive rescato ad solendum C duplas auri composuit persolvendas suo perfido detentori...” (II, 65v).

²³20 abril 1406; II, 78v.

²⁴gener 1407; II, 82.

²⁵21 gener 1407; II, 82.

²⁶18 juliol 1408; II, 95v-96.

²⁷26 octubre 1408; II, 97v.

²⁸6 novembre 1408; II, 98.

²⁹19 novembre 1408; II, 98rv.

³⁰9 novembre 1408; II, 98.

empresari naval³¹. I també trobem Pere Pagès, tripulant blanenc de la barca del barceloní Joan Cardona, agafat al Cap de Tortosa i captiu a Bugia mentre espera reunir les 200 dobles del seu rescat: el preu ens fa pensar que era quelcom més que un simple tripulant³². Trobem també llicències a favor de captius blanencs el 30 octubre, 2 novembre i 23 novembre 1414, que es refereixen a Pere Carròs i Pere Martí, dit “el Tartamut”: per aquest darrer es demanen 200 dobles d’or³³.

Captius de Lloret

El primer captiu de Lloret que trobem a les *Quesitoria* és el mariner Francesc Vilar, que tripulava la barca del barceloní Pere Maarata (*sic*) quan, a l’alçada del Cap de Tortosa, van ser atacats per galeres sarraïnes, captivats i portats a Bugia, on espera poder reunir el preu del rescat (195 dobles d’or, preu elevat que mostra que potser era quelcom més que un simple mariner). Havent fet demanar llicència el 26 març 1398 per tres anys (*presentibus post triennium minime valituris*) sense indulgències, el veiem obligat a renovellar la llicència l’11 juny 1401 per tres anys més i fent-hi afegir 100 dies d’indulgència³⁴. Tres anys llargs han transcorregut també des que Pere Corçà fos captiat en aigües de Begur per una galera sarraïna que el va portar a Constantina, on espera reunir un rescat de 160 dobles d’or que li reclama el seu amo per tal de deixar-lo en llibertat³⁵.

Els lloretencs són captivats en viatges llargs. Pere Domènech viatjava prop de les costes berebers quan una tempesta el porta a terra³⁶. Uns altres lloretencs (Antoni Garrofa, el seu fill Salvador, i Jaume Boter, tots ells navegant a la barca d’Antoni Garrofa) són enregistrats el dia següent, gairebé en els mateixos termes i víctimes de la mateixa tempesta, esperant reunir les 600 dobles que els demanen de rescat (a tots tres)³⁷. A Piombino, prop de Còrsega, és capturat per sarraïns Francesc Collboter, tripulant d’una nau marsellesa, a qui demanen 150 dobles d’or³⁸ i al delta de l’Ebre és captiat Bernat Flaquer quan navegava a una nau carregada de mercaderies (de la qual

³¹2 abril 1411; III, 1v-2.

³²3 juliol 1413; III, 22.

³³III, 33rv.

³⁴26 març 1398; II, 34v i 1 juny 1401; II, 51v; “...ibique detentus famem, sitim, frigus, verbera et cæthenas, ceterasque captivitatibus miserias et erumpnas pro Christo patienter et constanter per septennium supportando, tandemque convenerit de suo reschato ad centum nonaginta quinque duplas auri tradendas suo perfido, detentori, de quibus restant adhuc ad solvendum octuaginta duple quas, expositis iam rebus suis et auxiliis amicorum, nequit habere nisi vestris et aliorum fidelium adiuvetur elemosinis et succursu...”

³⁵18 juliol 1402; II, 59rv.

³⁶“...navigans apud maria de Barbaria, apulsus per fortunam temporis ad portum de La Scora, per infideles Sarracenos christiane fidei inimicos navigis piraticis mariæ peragrantes fuerit captivatus et captivus in locum de Alger dicte Barbarie adductus fuerit et detentus ac tandem pro quadraginta quinque duplis auri etiam reschatus (quas nequit habere) pro solvendo illi mercatori qui illas distraxit nisi succursu et fidelium elemosinis adiuvetur...” (8 abril 1404; II, 68rv).

³⁷9 abril 1404; II, 68v.

³⁸15 desembre 1410; II, 110.

devia ser soci, vist el preu del seu rescat: 180 dobles d'or) que pujava de València, *navigando iuxta litus*³⁹.

Captius de Tossa

Els primers captius tossencs enregistrats són Bartomeu Pelegrí I el seu fill Arnau (22 juny 1383) captivats el 7 abril anterior en aigües de Canet i portats a Bugia⁴⁰. Se'ls demana un rescat de 100 dobles d'or (50 cadascun), un preu comparativament ajustat, degut a l'exigència concomitant de retornar dos sarraïns captivats a Mallorca⁴¹. Prop de vint anys més tard veiem un Arnau Pelegrí de Tossa captiu a Málaga, que sembla el fill de Bartomeu i que tracta de reunir 120 dobles de rescat⁴².

Captius de Sant Feliu de Guíxols

Una cèdula inclosa entre les pàgines del primer volum dels registres de *Quesitoria* ens parla d'un tal *Guillermus Rotlandi, marinarius habitator ville Sancti Felicis Guixellensis*, el qual es trobava el 20 maig 1383 *navigando cum quadam barcha Johannis Boneti de dicta villa in mari iuxta Caput Dertuse*, quan va ser captivat per una galiota sarraïna i portat *in Africam, terram Sarracenorum, in locum dictum Tadelis*. El redactor de la cèdula (que servia d'esborrany al pergamí i que després es va deixar entre les pàgines del registre enllot de copiar-lo) ens presenta aquest Guillem Rotllà amb els accents dels herois del *Martirologi* que es llegia cada dia als oficis clericals⁴³: *et tandem idem captivus, persistens in sancto proposito et fideli ac eandem fidem profitens, viriliter affirmans abneget sectam perfidi Machometi... i demana a continuació ajuda per tal de reunir les 110 dobles d'or del seu rescat*⁴⁴. Una altra cèdula ens parla de Joan Sureda, *marinarius habitator ville Sancti Felicis Guixellensis, oriundus de Locustaria*, el qual es trobava en aigües de Sitges en un lleny que venia de Mallorca quan va ser captivat amb els altres tripulants (entre els quals hi ha un altre santfeliuenc: Nicolau Pescador, de qui no tenim més notícia), portat a Tadelis *illicque captivus fame, siti, catenis ferreis, verberibus, scalore, carceris, ludibriis, tribulatio-*

³⁹ 21 gener 1411; II, 110v.

⁴⁰ 22 juny 1383; I, 112v-113.

⁴¹ “...et duos Sarracenos captos apud Maioricas existentes, quorum alter vocatus Machometus Bambereny Alveci et alter Mahometus Alfatayra Astorer, videlicet quinquaginta duplas et unum de dictis Sarracenis pro utroque Bartholomei et Arnaldi superius expressorum...” (22 juny 1383; I, 112v-113).

⁴² “...pro reschato Arnaldi Palagrinii de Tossa, diocesis Gerundensis, facto ad totidem CXX duplex et apud dictum locum Malicham...” (31 gener 1402; II, 54v).

⁴³ El *Martyrologium* s'acostumava a cantar a l'hora de Prima, immediatament després de la missa conventual, i estava distribuït de manera que es llegís, semitonés o cantés cada dia una *lectio* amb els sants del dia, sobretot els màrtirs. En altres comunitats es llegia al refector o al capítol. Del martirologi deriven els *Passionaris* i *Legendaris* hagiogràfics, llegits als capitols, que servien també a la pietat personal (*lectio divina*) o a la predicació. Les parròquies prenien sovint els exemples de constància dels captius com a tema de predicació, amb tons hagiogràfics.

⁴⁴ 12 agost 1383; (cèdula inclosa al vol. I).

nibus et erumpnis diversimode maceratus. Aquestes tortures s'assimilen al martiri, perquè els sarraïns el volien fer apostatar: *ad hoc ut, si fieri posset, nomen Domini Nostri Jhesu Christi dictamque fidem cogatur penitus abnegare*, de manera que ha demanat ajuda als jurats de Sant Feliu, i aquests al bisbe de Girona⁴⁵.

El bisbe Berenguer d'Anglesola concedeix moltes llicències en favor de captius santfeliuencs. Així, el 7 març 1385 als germans Nicolau i Antoni Figueres, captius a Tedelis, que tracten de reunir 250 dobles per al seu rescat⁴⁶; el 29 desembre 1387 a Guillem Riambau, natural de Calonge i resident a Sant Feliu, patró d'un lleny que venia de Mallorca i que ja des de Pasqua és captiu a Bona i ha de reunir 200 dobles de rescat, de les quals encara li en manquen 100⁴⁷; el 24 abril 1398 a Antoni Feliu, que ja fa tres anys és captiu a Bugia, havent estat captivat en aigües de Mallorca i que no es veu en cor de reunir les 56 lliures i 10 sous que li manquen per al seu rescat⁴⁸; el 31 gener 1401 a Salvador Julià, mariner captivat en aigües de Sardenya i que fa any i mig que és a Tunis mirant de reunir 200 dobles⁴⁹; el 24 desembre 1401 a Andreu Borrell del qual l'informen els jurats de Sant Feliu que és captiu des del mes de juliol i que no pot reunir les 50 dobles d'or que li demanen per la seva llibertat⁵⁰; el 14 agost 1402 al mariner Andreu Manlló que des del setembre passat és captiu a Málaga, on va ser portat pels moros granadins que l'agafaren en aigües d'Alacant i li demanen 150 dobles d'or, de les que encara li en manquen 87 per poder sortir dels famosos "cortals de Málaga" on es concentraven els captius cristians⁵¹, i el 21 juliol 1404 (a petició dels jurats de Sant Feliu) al mariner Antoni Portes, captivat a Sardenya i que espera a Bugia poder reunir 220 dobles d'or⁵².

El bisbe Ramon Descatllar concedeix també nombroses llicències a captius santfeliuencs. El 14 agost 1409 (a petició dels jurats de Sant Feliu) al mariner Pere de Llobregat, captivat en aigües de Mallorca el setembre passat i que espera a Tadelis reunir 150 dobles d'or⁵³; el 20 novembre 1410 (també a petició dels jurats de Sant Feliu) al mariner Francesc Ferrer, captivat *dudum in mari, navigans cum aliis in barcha d'en Parri civis Barchinone, apud maria insule Sardinie* i portat a la Berberia, on espera que les almoines dels fidels l'ajudin a reunir les 150 dobles d'or que li calen⁵⁴; el 15 octubre 1411,

⁴⁵Sense data (juliol-agost 1383); cèdula inclosa entre les pàgines del vol. I.

⁴⁶7 març 1385; I, 117v-118.

⁴⁷29 desembre 1387; I, 123v.

⁴⁸24 abril 1398; II, 35v.

⁴⁹31 gener 1401; II, 46v-47.

⁵⁰"...apud plagiām vocatām de Quirra, insule Sardinie, per infideles Saracenos christiani nomini inimicōs una galiota more piratico illic maria peragrantes, proh dolor! adversante fortuna fuerit captivatus et captus ad eorum civitatem Barbaricām Yponam (sive Bona, vulgariter nuncupatam) adductus, venditus et detentus, prout etiam detinetur..." (24 desembre 1401; II, 54).

⁵¹14 agost 1402; II, 60.

⁵²21 juliol 1404; II, 70v-71: vegeu el document complet a l'apèndix documental .

⁵³14 agost 1409; II, 104v.

⁵⁴15 abril 1411; III, 2.

des del castell episcopal de La Bisbal, al mariner Miquel Bell, que ja fa més d'un any que ha estat captiat en aigües de Sardenya (també *in barcha d'en Perri, civis Barchinonensis*), portat a Bugia on tracta de reunir 120 dobles d'or⁵⁵ i el 26 juliol 1413 (també a petició dels jurats) al mariner Pere Pedrer, captiat al delta de l'Ebre el 18 abril passat, quan navegava amb una barca carregada de blat i avellanes, i que ara és a Bugia, d'on no sortirà si no aconsegueix reunir l'enorme xifra de 300 dobles d'or⁵⁶.

Captius de la rodalia de Palamós i Palafrugell

El 30 juny 1377, el bisbe Bertran de Mont-rodon atorga llicència de captar a Pere Molló (o Monyó) de Palamós, per tal de poder pagar les 63 lliures del seu rescat als mercaders cristians que li havien adelantat els diners del rescat⁵⁷, i anys més tard a Berenguer, fill de Francesc Desclosa de Vila-romà, captiat un any abans al Cap de Tortosa i que ha d'esperar a Alger que el seu pare pugui reunir 100 dobles, quantitat força important i que no li devia ser fàcil d'aplegar, a jutjar per l'estat d'ànim que li atribueix l'escrivà curial: *cum cordis amaritudine, gemitibus, singlotibus et continuis doloribus viscerum paternorum quotidie elaborat*⁵⁸, i als palafrugellencs que van ser fets presoners defensant la seva vila de l'atac sarraí d'agost 1376 (deffendendo ripariam maritimam ipsius loci) i que onze anys més tard encara són captius a Fes i Bugia⁵⁹. El 26 maig 1388 s'enregistra el cas dels dos fills d'en Guillem Comte de Vila-romà, Joan i Guillem, captivats en aigües de Sicília navegant en una coca (*in quadam nave sive coqua in mari prope insulam Trinacrie navigantes*), retinguts a Bugia i que han de pagar *magnas peccunie quantitates*⁶⁰ i un any *i mig més tard trobem Antoni Collell, mariner de Palamós captivat a Mallorca i retingut a Alger, que ha de pagar 125 dobles d'or*⁶¹.

El bisbe Ramon Descatllar concedeix llicència a Antoni Vinyals, mariner de Palamós capturat allà mateix (*iuxta portum eiusdem loci, loco vocato Conanglon, navigans cum lambuto*) i que ara és a Bugia esperant reunir l'elevada suma de 270 dobles d'or, quantitat exorbitant per a un mariner i que, si no es tracta d'un error d'apreciació dels pirates, voldria dir que era un dels petits empresaris marítims que tant abundaven a la nostra costa en aquells temps⁶², i a Bernat Pelegrí (a qui encara falten 44 de les 50 dobles d'or que ha de pagar per a alliberar-se de la seva captivitat a Bona)⁶³.

⁵⁵ 15 octubre 1411; III, 8-9.

⁵⁶ 26 juliol 1413; III, 24v.

⁵⁷ 30 juny 1377; I, 83.

⁵⁸ 10 març 1383; I, 111rv.

⁵⁹ 12 agost 1387; I, 125v.

⁶⁰ 26 maig 1388; II, 4v.

⁶¹ 20 novembre 1398; II, 40 rv.

⁶² 17 abril 1409; II, 99v.

⁶³ 23 juliol 1410; II, 109v-110.

És curiós de veure com la llicència d'Antoni Collell serveix als escrivans curials per a copiar literalment el model en altres casos: *alia littera similis proxime dicte pro reschato simili... sub dicto testimonio...mutato nomine et cognomine*⁶⁴; un Antoni Collell que retrobem el 5 desembre 1412 i que sembla ser el mateix enregistrat el 20 novembre 1398 i que ja torna a navegar des de Mallorca, on té la seva casa. Ha estat altre cop captivat a l'agost 1411 en aigües de Sicília, *in partibus dicte insule vocatis "Lo Cap de Spertinent"*⁶⁵ una cum aliis duodecim personis, a superventibus Sarracenis more piratico captivatus et captivus in terram ipsorum "Mont de Barques" communiter nuncupatam abductus. El bisbe concedeix permís de pesca en dies festius per tal que el producte pugui aplicar-se a les almoines, i una llicència per a tres anys⁶⁶.

El bisbe Bertran de Mont-rodon concedeix encara llicència de captar als fills de Jaume Vicens (Joan i Jaume) i de Bernat Bleda (Guillem). Els tres amics havien sortit d'excursió per la costa, sembla que en barca, però també podria ser que anessin a peu i féssin un berenar en una platja solitària, i *cum apud maria dicti loci spatiandi gratia accessissent, per infideles Sarracenos more piratico in dictis partibus tunc latentes fuerunt capti*, i esperaven el rescat a Bugia⁶⁷. Molt semblant és el cas de Francesc Canyet de Vila-romà, del qual els jurats de Palamós informen al bisbe, comunicant-li a més el de Bernat Bruguera de Peratallada⁶⁸. També es rep informació d'un mariner de Foixà (Pere Pons) capturat a Mallorca quan navegava *in barcha d'en Marcon, marinarii Maioricensis*, i captiu a Bugia, pel qual el seu amo demana 200 florins d'or que no sap cóm podrà reunir...⁶⁹

Captius de Torroella de Montgrí

El 30 abril 1409, el bisbe Ramon Descatllar concedeix llicència a Antoni Ros, de Torroella de Montgrí, que havia estat captivat amb altres cinc *iuxta litus eiusdem ville* per dues galotes sarraïnes que els van atacar per sorpresa i se'ls van emportar a Bugia, exigint un rescat de 200 dobles d'or⁷⁰. Els fets remunten a l'agost 1406 i, pels successius enregistraments, sabem el nom d'uns altres tres d'aquests captius: Francesc Güell, Joan Massanet i Joan

⁶⁴18 abril 1409; II, 99v.: llicències d'Antoni i Pere Soler, tots dos de Palamós.

⁶⁵Potser el Capo Sperone, al sud de l'illa.

⁶⁶5 desembre 1412; III, 16rv.

⁶⁷24 gener 1414; III, 28.

⁶⁸20 febrer 1414; III, 28v.

⁶⁹12 maig 1400; II, 43: *De Foxano captivus... Petrus Pontii, de Foxano.*

⁷⁰30 abril 1409; II, 104.

Bartomeu⁷¹. Antoni Ros torna a fer demanar llicència el 1412 i el 1413, per un any cada vegada, de manera que va patir una llarga captivitat⁷².

La fortificació de les Medes

Les illes Medes éren (amb el delta de l'Ebre i el cap de Creus) un amagatall perfecte per a les petites i ràpides galotes sarraïnes, que es refugiaven a les coves dels penya-segats. Mossèn Josep Vaquer diu que el 1413 s'hi començà a construir un monestir de l'Orde Militar de Sant Joan de Jerusalem⁷³. Als registres de la sèrie *Quesitoria* es troben traces d'aquesta preocupació ja abans de la data esmentada, amb intents de construir-hi un *fortalicum*, que correspon a “la torre que hi havia” abans de començar el monestir. Ja el 27 març 1408, Pere de Bosch, vicari del bisbe Berenguer d'Anglesola fa enregistrar una llicència *pro fortalicio de les Medes faciendo*, i tot seguit concreta que es tracta d'una torre: *pro turri de les Medes*. La llicència s'adreça a persones privades de bona voluntat (el que s'anomenava una “pia associació”):

Cum igitur, quasi viri Deo timorati, communem utilitatem zelantes et ad tuicionem personarum et bonorum navigantium, transitum facientium per... ripARIAM nuncupatam de les Medes, in quibus sunt spelunce iuxta rupes que ibi sunt valde apte ad zelandum hostes, presertim Agarenos christiane fidei inimicos, in qua riparia pluribus navigantibus christianis tam in bonis quam personis per ipsos Agarenos more piratico ab ipsis speluncis hora captata eusent... proposuerunt et intendant de proximo, Deo adiuvante, in ipso loco seu maritima de les Medes construere et edificare (seu construi et edificari facere) quandam turrim pro custodia et tuicione navigantium inde transeuntium ut de cetero in ipsis speluncis insidio hostium (presertim Agarenorum) nequeant fieri et ipsum opus, tam pium quam necessarium pro utilitate fidelium fieri nequeat nisi vestris adiuvetur piis elemosinis et succursu....⁷⁴

⁷¹Franciscus Guell: 18 juliol 1409; II, 104; pro Johanne Massanet: 31 juliol 1409; II, 104; pro Johanne Bartholomei: 8 agost 1409; II, 104.

⁷²29 juliol 1412; III, 14rv: “Pro captivo Turricele de Montegrino, Antonius Ros”. 20 juliol 1413; III, 24v: “Item fuit concessa similis littera Anthonio Ros, dicte ville, ad dictum terminum” (un any).

⁷³“Entorn de les Medes, a sols 900 metres de la Punta Salina, hi havia hagut molts problemes. Per això, el rei Martí l'Humà volgué que a les Medes s'hi fundés un monestir de l'Orde Militar de Sant Joan de Jerusalem per a la defensa de tot aquell litoral. En temps de Ferran d'Antequera, el 15 de setembre de 1413, es posà la primera pedra. No sembla que aquest monestir s'hagués acabat mai. Però es va engrandir la torre que hi havia i es va fer una capella dedicada a Sant Miquel. Molt abans d'acabar-se les obres, l'illa fou assaltada pels pirates, que la convertiren en un penyal inexpugnable, i des d'allà no paraven d'assolar la costa” (Mn. Josep VAQUER I CATA, *Pirates i esclaus de Begur*, Girona, 1991, p. 34). Cal citar també el treball de Carme BATLLÉ GALLART, *El monasterio de Sant Miquel de les Medes (Girona) y las Ordenes Militares*, “Anuario de Estudios Medievales”, 11 (1981), pp. 151-164.

⁷⁴27 març 1408; II, 92rv-93. Després de la seu vacant (31 agost 1408; II, 97: “sede vacante”) el bisbe Ramon Descatllar en concedeix una altra el 23 juliol 1409; II, 104v-105, en termes semblants, i encara el 20 juliol 1414 el vicari episcopal Pere de Bosch renova la llicència i reprèn en gran part el text de les lletres anteriors i diu que des que hi ha “mitja torre” a les Medes, els atacs han parat de cop (“citra ab inchoatione operis piiissimi prelibati, nullus ex dictis piratis ausus fuerit in dictis insulis latitare, cunctis earum latibulis dictie medie turris operariis et custodibus patentibus in aperto, foreque valde necessarium reipublice turrim inceptam proporcionalem exaltari ac cisternis, barbaçanis, fortitudinibus, armis, custodibus et aliis necessariis duraturis

Amb l'arribada del nou bisbe Ramon Descatllar (1408-15) es concedeix una nova llicència de 3 anys de durada als qui treballaven en la fortificació de les Medes, i s'atorguen 40 dies d'indulgència als qui hi treballin, personalment o a través de criats, esclaus o personal a sou, o bé ajudin amb almoines, llicència que és renovada el 20 juliol 1404⁷⁵.

Els captius del comtat d'Empúries

El bisbe Bertran de Mont-rodon (1374-84) concedeix llicència d'un any, amb 40 dies d'indulgència i data de 28 maig 1380 a Joan Berta de Vallmanya, parròquia de Santa Maria de Roses, que ja fa set anys que és captiu de sarraïns en un lloc que no s'especifica i que ha despertat un moviment de solidaritat al poble⁷⁶.

Ja hem comentat en una altra ocasió⁷⁷ el dramatisme amb que s'enregistra, el 15 setembre 1380, la incursió sarraïna als voltants de Roses i el rapte de dues famílies quan dormien a les seves cases, a mitja nit⁷⁸. El 13 octubre 1382 es concedeix una llicència per tal d'afavorir que alguns mercaders ajudin a pagar el rescat de Guillem Rossell, el fill gran de Bernat i Bonanada, que encara roman captiu perquè li manquen 100 lliures barceloneses de tern per a completar el preu⁷⁹. El fet es repeteix a Ses Corts d'Empúries, on el 7 maig 1393 són captivats 8 veïns, a més d'un nadó encara lactant, una nena de tres anys i la seva mare, muller de Guillem Plaença, que aconsegueix evitar la captura i que queda *turbidus (nec immerito) visceribus et afflictus super uxoris et parvolorum suorum captivitate huiusmodi dolorosa qtque super ipsorum liberatione anxius*⁸⁰. Un altre atac té lloc a La Selva de

perpetuo permuniri..." III, 31v-32): vegeu a l'apèndix documental el text de la lletra episcopal de 1409.

⁷⁵23 juliol 1409; II, 104v-105 (document solemne, amb segell pendent: "sub sigillo pendenti nostri vicariatus ecclesiastici Gerundensis quo utimur, adhuc proprium non habentes...") i 20 juliol 1414; III, 31v-32 (renovació de la llicència).

⁷⁶28 maig 1380; I, 94v-95: "...nuncque nonnulli christi fidelesprocurare intendant ipsum a dicta captivitate redimere et pro eius redemptione solvere promiserint, ut percepimus, centum duplas auri, quas persolvere non possunt absque christifidelium elemosinas auxilio".

⁷⁷*L'altra cara de la Girona medieval*, "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins", XLVII (2006), p. 141.

⁷⁸15 setembre 1380; I, 96: "Cum igitur Bernardus Rosceyl et Bonanata eius uxor, Guillermus, Johannes, Marquesia et Benefeta, filii eorum; Johannes Verdera ac Constancia eius uxor, Johannes, Guillermus, Andreas et Petrus, eorum filii, parrochie Sancte Marie de Rosis, fuerint et sint pridem, sub scilentiō noctis in eorum mansis seu hospiciis dormientes, per Sarracenos Christi fidei orthodoxe inimicos captivati et apud eos et eorum terras adducti adhucque detinentur capti..."

⁷⁹13 octubre 1382; I, 109.

⁸⁰9 maig 1393; II, 15v: "Cum igitur per informationem per nos super hiis receptam (quam etiam aliter quod dolenter referimus) nobis constetquod nudius tertius VII huius mensis, hora matutina, Sarraceni perfidi, orthodoxe fidei inimici, prope Castrum Impuriarum nostre diocesis cum duabus galeis piratice applicantes et vicinatum dictum Ses Cortz, qui ibi est, subito invadentes, céperunt ibidem captivando Geraldam uxorem Guillermi Plaença, et Catherinam triennem ac Petrum lactentem, ipsorum conjugum filios, et alias octo personas eiusdem vicinatus, quas omnes captivas secum in Africam, civitatem Ipponam adduxerunt..." Aquest cas sembla ser el mateix enregistrat el 9 abril 1404; II, 68v-69, amb motiu de renovació de llicència per a dones

Mar entorn de 1394, del que resulten dos captius, Bernat i Castelló Pere, que hem de creure que serien mercaders, en vista del preu que el seu detentor exigeix pel rescat (2.000 florins d'or)⁸¹.

En vista de la insecuritat regnant, el lloc de Mata de la Selva (La Selva de Mar) va ser fortificat per un procediment semblant al de la torre de les Medes, però amb participació del municipi i la parròquia (la fortificació era la pròpia església parroquial)⁸². Aquesta fortificació no va impedir però que l'església-fortalesa fos saquejada quatre anys més tard i robats tots els seus ornaments, entre ells una custòdia i una creu d'argent⁸³. Anys més tard s'enregistra una llicència a favor de Bartomeu Perich de Santa Creu de Rodes, captiu a Bugia, que ha de pagar 60 florins; la dramàtica narració enregistrada palesa prou bé la funció d'amagatall de pirates que tenien les illes Medes⁸⁴.

La tonada popular “*A la vora de la mar hi ha una donzella...*” es fonamenta sens dubte en casos històrics com el que s'enregistra el 28 març 1383 quan Dolça, muller de Francesc Guarsèn de La Selva, *in littore maris eiusdem loci per unam galiotam infidelium Agarenorum orthodoxe fidei inimicorum anno proxime preterito fuerit captivata et ad terram eorundem in locum nuncupatum Bugia adducta, illichque adhuc... captiva teneatur*⁸⁵.

Cas curiós és el de Bernat Rotllà, pescador de Cadaqués capturat al cap de Creus i portat a Bugia, on li demanen 252 dobles d'or, preu molt elevat que tanmateix *promisit se daturum*. Encara li manquen 80 florins d'or d'Aragó i demana l'ajut dels fidels⁸⁶. Altres llicències es concedeixen al sastre de Roses Guillem de Bosch, el fill del qual, Joan, ha estat captiat *navigando*

i nens encara ostatges a Bona (Hipona): “olim de mense Maii anno a nativitate Domini M.CCC.XCIII¹, perfidi Saraceni ex Africa apud Impuriás... navigio piratico transfretantes hora nocturna duodecim personas, inter viros, mulieres et parvulos captivantes, eas omnes secum captivas in terram ipsorum Barbaricam, civitatem videlicet Ypponam (Bona vulgariter nuncupatam) adduxerunt et vendiderunt aliis perfidis Saracenis, quodque X ex ipsis personis, certis reschatis datis, a captivitate huiusmodi ad propria revocatis, duo pueri ex ipsis, videlicet Antonius Vilafreser et Guillermus Padrer, quos eorum detentor noluerat concedere ad reschatum in captivitate huiusmodi remanserunt...” (més tard el rescat es fixarà en 200 dobles d'or).

⁸¹25 febrer 1401; II, 48: “...Bernardus Petri et Castilio Petri de Castilione Impuriarum dicte nostre diocesis, VII anni vel circa sunt elapsi, in parrochia ecclesie de Silva, (comitatus Impuriarum) a supervenientibus nocturno tempore Saracenis more piratico in galeis extiterint captivati et captivi in Africam, terram ipsorum Sarracinarum inimicorum fidei christiane Barbaricam, in civitatem Tunicium nuncupatam adducti fuerunt et detentii, prout per regem civitatis eiusdem etiam detinentur...dictus rex, perfidus Agarenus eorum detentor, vult ab eis ambus habere omnino duo milia florenorum pro eius liberatione huiusmodi seu reschato...”.

⁸²29 abril 1398; II, 35v-36: vegeu l'apèndix documental.

⁸³13 octubre 1402; II, 61: “Cupientes igitur ut ecclesia parochialis Sancti Stephani de Silva dicte diocesis que, in litore maris sita, olim per infidos Sarracenos Christi nomine inimicos, cruce et custodia argenteis ceterisque localibus, libriss, apperamentis et ornamentiis ac rebus et bonis, proh dolor! extitit expoliata, competenter valeat reformari...”

⁸⁴14 gener 1381; I, 97v: “Cum igitur Bartholomeus Peric, filius Arnaldi Peric, parrochie Sancte Crucis Rodensis, navigando in quadam barcha Barchinone una cum quibusdam aliis in mari versus partes de Palamocio...iuxta locum vocatum les Medes fuerit captivatus in dicta barcha et in Africam, in civitatem Bugiam nuncupatam, per quandam Sarracenorū inimicorum ortodoxe fidei galiotam adductus ibique adhuc captivus...”

⁸⁵28 març 1383; I, 111v-112. Vegeu també el cas de Francesca, filla de Bernat Bover i muller de Castelló Satermbra de Roses, captivata et adducta... in civitatem vocatam Bona. Francesca estava embarassada i va donar a llum en captivitat un fill mascle (16 agost 1386; I, 123).

⁸⁶27 març 1386; I, 120rv.

*cum lembo in mari de Sardinia*⁸⁷; a Joan Pont de Llançà que esgota els seus recursos i els dels seus parents per tal de pagar les 200 dobles del rescat⁸⁸; a Miquel Mates, pescador de Roses que porta ja deu anys de captivitat (des del 26 juny 1391) en poder de Hahamet Buxitercha a Bona i li falten encara 30 dobles d'or de les 115 que vol el seu amo⁸⁹; a Esteve Macip de Peralada, captiu a Bugia⁹⁰; a tretze pescadors rossellonesos i gironins captivats al cap de Canet⁹¹. L'abat de Santa Maria de Roses, Huguet de Reixach (1407-26), demana llicència per al pescador Pere Dalmau de roses, capturat durant la pesca i captiu a Bona⁹². Els casos de captius empordanesos abunden molt; la majoria són captivats al cap de Creus, a les Medes o en aigües de Mallorca o Sardenya⁹³. Especialment interessant és el cas de Pere Reixach de Castelló d'Empúries, que era patró de la nau que tenien com a socis Joan Alfonsi de Catània, Nicolau de Pàdua i Pere Correger de Puigcerdà. Captivat davant de Cotlliure pels genovesos (*per nonnullos Januenses crudeliter captivati fuerunt*) i venuts a Tunis van ser mutilats de mans i ulls, segons que diu la llicència, per no voler fer-se musulmans. Finalment alliberats per mercaders cristians, van en pelegrinatge a Montserrat i Sant Jaume de Galícia en compliment de les seves prometences⁹⁴.

Tres captius de Girona

A la llarga exploració que hem fet entre els captius del bisbat de Girona entre 1376 i 1415 no hi podien faltar alguns representants de la ciutat de Girona. Al període esmentat en trobem tres: Bernat Cerir (1402), Narcís Ermenguer (1404 i 1407) i Narcís Bells (1411). Els dos primers són mercaders; Bells és “blanquer” però també feia funcions de mercader.

El 10 maig 1402, el bisbe Berenguer d'Anglesola concedeix llicència al mercader gironí Bernat Cerir, capturat a l'illa de Sanctipetri, a Sardenya, i retingut a Bona, on li caldrà fer reunir 150 dobles d'or. Veiem que viatja al lleny del seu pare (*cum lembo paterno*) i que el tenia carregat de mercaderies (*mercimonia*) però no indica de quin tipus, encara que es pot suposar que

⁸⁷8 agost 1386; I, 122v.

⁸⁸5 juny 1387; I, 124v: “expositis iam omnibus bonis suis et auxiliis proximorum...”

⁸⁹1 juliol 1402; II, 58v.

⁹⁰11 agost 1403; II, 66v.

⁹¹7 juny 1408; II, 95: amb llista de noms i procedències.

⁹²11 juny 1408; II, 95.

⁹³23 març 1412; III, 9v (Joan Serra de Castelló d'Empúries); 20 juliol 1413; III 24rv (Antoni Coll de roses, captivat devant de Begur); 13 setembre 1413; III, 26 (Francesc Cervera de Sant Miquel de Colera, captivat a l'illa de Sanctipetri, a Sardenya).

⁹⁴23 abril 1415; III, 37: “Et quia nomine Dei abnegare noluerun, rex Tuniç fecit dictum Johannem Alfonso emutilari duabus manibus et alias predictos una manu et uno oculo privari et multas oppresiones eis fieri fecit. Verumtamen, solitus pro eorum reschato per nonnullos mercatorés sexentis florensis, ipsos abre permisit dictique captivi voverunt Deo et Beate Marie Montserratii cum quodam calice argenteo ponderis unius marchi et medii et Sancto Jacobo de Galicia quod si precibus et meritis eorum valerent a dicta captivitate liberari peregre eos visitarent...”

pertanyien al ram tèxtil, que era la base del comerç de l'època⁹⁵. El 22 maig 1404, el mateix bisbe (que no deixa de fer constar que ja és cardenal) concedeix llicència a favor de Narcís Ermenguer, també mercader i capturat a Sardenya, i en captivitat a Alger⁹⁶. Finalment, el 21 gener 1411, el bisbe Ramon Descatllar concedeix llicència a Narcís Bells, blanquer de Girona que havia confiat a València les seves mercaderies al mariner lloretenc Bernat Flaquer que anava cap a Sant Feliu de Guíxols mentre ell tornava a Girona per terra; arribat però al delta de l'Ebre sent a dir que la barca ha estat assaltada i va a veure-la a la costa, on la veu en efecte, abandonada. Creient que els pirates han marxat, tracta d'arribar-hi, i és llavors quan cau en mans dels sarràins, que l'esperaven en una emboscada, i l'escrivà la descriu de manera molt dramàtica, amb una llarga persecució pels aiguamolls de l'Ebre, acompanyada de crits i llançament de pedres, fins que cau a terra esgotat i és capturat, a diferència d'un dels seus socis, que aconsegueix escapar. Narcís Bells va a parar a Bugia, on el devien considerar com a ric mercader, car li exigeixen 300 dobles d'or pel seu rescat⁹⁷.

II. LLICÈNCIES DE CAPTAR CONCEDIDES A GIRONA PER A CAPTIUS FORASTERS

Com ja hem dit, els bisbes i els seus vicaris atorgaven llicència per a demanar almoines no solament als nadius, sinó també als forasters que ho demanessin i que paguessin les taxes corresponents a les oficines del Palau Episcopal. La Girona medieval era una ciutat rica, on residien els nobles terratinents, amb abundants convents, tres canòniques, una Seu episcopal i un clergat ple de prestigi. Al marge esquerre de l'Onyar residia una menestralia pròspera, que s'organitzava en un mercat important, i al barri del Mercadal les hortes de la pagesia alternaven amb les que tenien els artesans per tal d'arrodonir llurs ingressos. Les albergueries allotjaven tota classe de

⁹⁵10 maig 1402; II, 57: “Bernardus Cerir, mercator Gerundensis, olim mense Julii proxime preteritum quodam navigio sive lembo d'en Calaf, patronus marinarius Barchinonensis, una cum ipso patrono et nonnullis aliis navigans maria apud regnum et insulam Sardinie, iuxta adjacentem ibi insulam Sancti Petri communiter vocitatum, a supervenientibus perfidis Sarracenis adversariis fidei christiane more piratico cum galeis, proh dolor! novercante fortuna, una cum lembo paterno et ceteris sociis christianis eorumque mefcimoniois atque rebus extitit captivatus...”

⁹⁶22 maig 1404; II, 69rv, llicència renovada el 1 juny 1407; II (cèdula inclosa entre els fulls 68v i 69: vegeu l'àpèndix documental).

⁹⁷21 gener 1411; II, 110v: “...et barcha ipsa cum eius marinariis navigando fuisse in mari (quod mare Capitis Dertuse communiter nuncupati) per supervenientes perfidos Sarracenos christiane fidei inimicos navigio piratico capta fuisse; ipseque Narcissus existens in terra, huiusmodi infausis rumores audivisset dictamque barcham iuxta litus maris vidisset vagantem, tamquam gubernaculo et hominibus totaliter destitutam, nullum aliud navigium videre credens tamen Sarracenos ipsos altum pelagum petuisse, accessit se tertio sociatus ad litus predictum, ignorans illic adeisse insidias perfidiorum. Iidem Sarraceni, ex insidiis salientes, pervenerunt in eum cognitas cominus eorum insidias declinantes saxorum grandine persequendo tandemque tibia debilitatum et in terra postratum, proh dolor! ceperunt cum unico de ipsum sociantibus supradictis captumque in eorum terram Barbaricam, locum Bugiam vocatum communiter, transportarunt, ubi venditus captivus tenetur subterrario numero detentorum, nolentium illum dimittere liberum nisi prius ab eo CCC duplas auri recipient pro reschato...”

mercaders, des dels més rics (que s'estaven a la plaça propera al barri dels ciutadans) fins als més humils, que anaven als hostals dels Vern i dels Banyoles, arran de la muralla de migjorn i la Porta del Carme. És doncs perfectament lògic que molts familiars o amics dels captius pensessin en venir a Girona i demanar una llicència a la càuria episcopal. Com és natural, la majoria dels forasters provenien de Catalunya (Barcelona, Tarragona...), del Regne de Mallorca (molt afectat per la pirateria, sobretot a Eivissa), de València, Aragó i Sardenya. Però també n'hi ha de Castella i de França, i d'altres llocs més allunyats, com és el cas d'un tal Jordi d'Armènia, que demana caritat *pro liberandis patre et fratre suis a dura captititate Soldani Babilonie, impiissimi Sarraceni* (6 maig 1388; II, 3v) i d'un noble hongarès, fill del comte de Vulse, diòcesi de Vészprém, que va ser fet presoner *in quodam bello per Regem Ungarie contra Turcos moto* (8 gener 1414; III, 27v: torna a demanar llicència el 7 març 1418 i en demana una altra per als captius fets pels mateixos turcs a Buda, Hongria: III, 63).

Llicències a peticions de Barcelona

El bisbe de Girona Bertran de Mont-rodon (1374-84) concedeix una extensa *licentia accaptandi* a favor de l'empresa barcelonina d'amar una galera contra les galiotes sarraïnes que pirategen *tam in insulis Maioricarum, Minoricarum, Iviçe et Sardinie quam in partibus Cathalonie...* Aquestes parts de Catalunya es defineixen poc després com la regió de Tortosa (*apud Dertusam*)⁹⁸. Els pirates navegaven en galeres, galiotes i llenys, desembarcaven de sobte i *plures christianos, tam homines quam feminas quam etiam infantes parvos captivaverint et hodie teneant ipsos captivatos et sint in punto, ut dicitur, amplius captivandi*⁹⁹. És per això que ha sorgit una iniciativa particular al barri de Ribera barceloní, a la que presta ajut el Consell de Cent,

ut in dicta civitate Barchinone una galea vel plures armentur, sicuti iam armata existit, cum qua seu quibus dictis fidei inimicis resisti valeat et a tantis periculis valeamus omnimode liberari; que galea nulli alii servitio deputetur nisi ad deffendendos christianos et rem publicam a dictis Sarracenis et ad tuendum et custodiendum nos et alios christianos ne in eorum manibus incidamus, fueritque etiam concordatum ut dicta galea quam citius fieri poterit armetur et expediatur, cum ipsos Sarracenos iam teneamus ad tergum¹⁰⁰.

El bisbe gironí es refereix a les lletres episcopals del seu colega barceloní, que és la seva font d'informació, datades d'un mes i mig abans:

prout in quibusdam patentibus litteris reverendi in Christo patris domini Petri, Dei gratia episcopi Barchinonensis datis Barchinone prima die Marcii

⁹⁸12 abril 1378; I, 85r-86: "Per la galera de Barchelona".

⁹⁹Ibidem: I, 85r-86.

¹⁰⁰Ibidem, I, 85r-86.

anni presentis, ipsiusque sigillo sigillatis sicut hoc nobis missis vidimus contineri¹⁰¹.

És interessant constatar que el bisbe dóna permís als portadors per a adreçar-se directament al poble a les esglésies, cosa que fa suposar que la majoria d'ells éren clergues enviats pel bisbe Pere de Barcelona¹⁰².

El bisbe Berenguer d'Anglesola (1384-1408) concedeix moltes llicències a captius barcelonins que envien familiars i amics a captar a Girona, generalment amb una lletra episcopal de recomanació per part del bisbe barceloni¹⁰³ i permetent-se de vegades una reflexió moralitzant: *cum igitur redemptio captivorum unum existat de precipuis operibus antedictis...*¹⁰⁴. Així ho fa en favor del mariner Joan Serrador¹⁰⁵, del pagès barceloní Jaume Sagarra, capturat al delta de l'Ebre, captiu a Bugia i que deu encara 60 lliures d'un rescat fixat ad certam quantitatatem¹⁰⁶, de Bernat Sesserach¹⁰⁷, del ja esmentat Andreu Gri que vivia prop de Barcelona i que és recomanat pel bisbe de Vic¹⁰⁸, dels mariners Joan Martí¹⁰⁹, Antoni Benajam¹¹⁰, Antoni Sanou¹¹¹,

¹⁰¹Es tracta del bisbe Pere de Planella (1371-1385). Aquest bisbe s'havia distingit per la seva col.laboració amb les autoritats civils per tal d'assegurar el preveïment de blat a Barcelona, procedent principalment de Sicília (cf. Mateu AYMERICH, *Nomina et acta episcoporum Barchinonensis*, 1760; pp. 377-379).

¹⁰²I, 86: "...necessitatēque defensionis hujusmodi populo vobis commisso exponatis seu per dictum latorem seu petitorem, si ydoneus fuerit, exponi libere permittatis..."

¹⁰³...ut in litteris reverendi domini Barchinonensis episcopi vidimus contineri" (II, 53v; II, 58; II, 94rv, etc.). En algun cas s'especifica: "quas lator presentium secum defert..." (II, 80rv). En el cas d'Andreu Gri, "olim commorantis prope Barchinonam", es tracta del bisbe de Vic ("ut in litteris domini Vicensis episcopi vidimus contineri": II, 59).

¹⁰⁴II, 53v: es refereix a les obres de caritat.

¹⁰⁵15 novembre 1401; II, 53v: "...pro Johanne Serrador, marinero Barchinonensi captivo apud civitatem Sarracenorū Bugiam in africa Barbarorum capto detento, ut in litteris reverendi domini Barchinonensis episcopi vidimus contineri..., presentibus post tres menses minime valituris".

¹⁰⁶16 gener 1402; II, 54rv: "Cum igitur... Jacobus Sagarra, filius quondam Dominicī Sagarra agricultoris Barchinonensis, olim nāvigans in mari apud caput Dertuse per infidelissimos Sarracenos catholice fidei inimicos more piratico maria discurrentes fuerit una cum aliis captivatus et captivus apud ipsum perfidorum civitatem Barbaricam, Bogiam vocatam vulgariter, asportatus pariter et detentus..."

¹⁰⁷28 juny 1402; II, 58: "...pro reschato Bernardi de Cēcerach, civis Barchinone captivus apud civitatem Barbarorum adversariorū fidei christiane Bugia vulgariter nuncupatam..."

¹⁰⁸Vegeu la nota 7, supra (14 juliol 1402; II, 59, llicència per tres mesos, renovada el 7 setembre 1402; II, 61, "ad sex mesēs"; consta una altra renovació l' 11 juny 1404; II, 69v-70, aquesta vegada per quatre mesos: "presentibus post quatuor menses minime valituris...").

¹⁰⁹17 juliol 1404; II, 71v: "...pro reschato seu redempzione Martini Johannis, marinieri Barchinone captivi olim apud locum Barbaricum Alger vulgariter nuncupatum et de cuius reschati pretio restant ad solvendum viginti florenos auri de Aragonia..." (llicència per dos mesos, amb 100 dies d'indulgència).

¹¹⁰15 juliol 1406; II, 80rv: captiu a Bugia, li cal pagar 80 lliures de rescat.

¹¹¹*Ibidem*: "Pro captivo Barchinone. Ipsa die fuit facta similis littera Antonio Cenou, marinero Barchinone captivo in dicto loco de Bugia ad similem reschatum LXXX librarum, ad quatuor menses".

Ramon Solivella¹¹², Joan Felip¹¹³ i Pere Bessó, capturat a Sardenya i captiu a Tunis¹¹⁴. També es concedeix llicència per a demanar almoines a favor del “senyor Pascasi”, ciutadà de Barcelona (probablement mercader) però natural de Sant Just Desvern¹¹⁵. Hi ha moltes altres referències a captius de Barcelona, que repeteixen els models ressenyats¹¹⁶. De la rodalia de Barcelona es consignen Pere Duran, de Sant Boi de Llobregat¹¹⁷ i el mariner Bernat Manlleu, de Badalona, capturat a les Medes i captiu a Bugia, que ha de pagar certam peccunie quantitatatem i a qui es concedeix llicència per un mes, sense indulgències¹¹⁸.

Llicència per a un captiu de Perpinyà

El bisbe Berenguer d'Anglesola havia estat nomenat (1397) “cardenal prevere” i s'havia vist atribuir el “títol” de l'església de Sant Climent, a Roma¹¹⁹, en *ringraziamento* per la seva fidelitat al papat d'Avinyó i a l'*antipapa* Pedro de Luna (Benet XIII). El 31 gener 1405 atorga llicència per a captar a favor de Martí Savarich, captiu a Bona. La llicència té una durada de sis mesos i va acompañada per 100 dies d'indulgència, una concessió molt generosa, que fa pensar en compromisos “professionals” envers els altres

¹¹² 26 abril 1407; II, 84v-85: “Cum... Raymundus ca Olivella, marinerius Barchinone, per infidelissimos Agarenos olim captus captivusque adductus et per multos annos detentus, tandemque ad rescatum datus pro ducentis duplis...” (llicència per tres mesos, amb 40 dies d'indulgència).

¹¹³ 15 juliol 1407; II, 88v: captiu a Bugia, ha de pagar 120 dobles i se li concedeix una llicència de 3 mesos, sense indulgències.

¹¹⁴ 8 maig 1408; II, 94 rv: “Cum igitur Petrus Besson, marinerius habitator Barchinone (filius Petri Bassoni, quondam agricultoris Barchinone) olim captus extiterit in mari insule Sardinie per infidelissimos Agarenos, et per eosdem ad locum de Tunic, terram Sarracenorum, adductus, dictusque captivus promiserit pro suo reschato solvere certam peccunie quantitatatem quam habere nequit nisi vestris et aliorum christifidelium elemosinis adiuvetur...” (llicència de 3 mesos amb 40 dies d'indulgència).

¹¹⁵ 4 abril 1408; II, 93v: “...pro reschato domini Paschasi, civis Barchinonensis oriundi parrochie Sancti Justi de Verno, captivi apud locum de Tadelis, terram Sarracenorum...” (llicència de 3 mesos amb 40 dies d'indulgència).

¹¹⁶ Vegeu: 13 juliol 1409; II, 104; 15 juliol 1409; II, 104; 19 juny 1410; II, 109; 9 juliol 1411; III, 7; 4 desembre 1411; III, 9; 8 desembre 1411; III, 9; 23 octubre 1413; III, 26v-27; 18 abril 1415; III, 36v; 30 abril 1415; III, 37v; 16 setembre 1420; III, 70v; 14 febrer 1421; III, 72; 23 juliol 1422; III, 79; 3 febrer 1423; III, 80rv; 30 agost 1423; III, 84v; 30 març 1424; III, 89rv; 26 agost 1425; III, 94v-95; 1425; III, 96v, etc.

¹¹⁷ 23 abril 1398; II, 35v: “Captivus de Lupricato. Item... concessit litteram, ad tres menses duraturam, Petro Durandi ville Sancti Baudilii de Lupricato diocesis Barchinone, captivo in loco de Bugia in quo adhuc detinetur...”

¹¹⁸ 14 novembre 1408; II, 98: “Pro captivo de Badalona. Cum igitur... Bernardus Manleu, marinerius parrochie Beate marie de Badalona, olim in mari prope” les Medes “captus extiterit per infidelissimos Agarenos et per eosdem in locum de Bogia adductus...”

¹¹⁹ Els cardenals podien ser “preveres” o “diaques”, i tenien una església titular a Roma, diòcesi de la qual formaven nominalment el consistòri canonical. Malgrat això, la majoria d'ells romanien a la seva diòcesi, de la qual eren nomenats “administradors apostòlics”. El cardenal Anglesola encapçala així la seva lletre: “Berengarius, miseratione divina tituli Sancti Clementis presbiter cardinalis, administrator auctoritate apostolica ecclesie Gerundensis...” (II, 73v).

bisbes als quals ell mateix al·ludeix, entre els quals no devia faltar la recomanació del bisbe d'Elna¹²⁰, que era l'ordinari de Perpinyà.

Llicències pel Camp de Tarragona i la serra de Prades

El vicari episcopal gironí Pere Vilana ha rebut una lletra de l'antic bisbe de Girona i ara arquebisbe de Tarragona (1388-1407) Ènnec de Vallterra, a la qual recomana el pescador tarragoní Bartomeu Simon, captivat a Salou i captiu en molt desfavorables condicions (*atrociter*) a Bugia, on li demanen 200 dobles d'or a títol de rescat, de les quals encara li manquen 100¹²¹, de manera que el 9 maig 1387 li atorga llicència per a captar i recomana als fidels que l'ajudin.

Més de vint anys després, el 9 abril 1408, el també vicari episcopal Arnau de Colomer atorga una llicència a favor dels captius que han estat víctimes d'un atac sarraï al poble de Barenys, així mateix al Camp de Tarragona. El vicari, que respon a una lletra del bisbe d'Urgell en favor de Jaume Desplà i el seu fill Bartomeu, i els hi concedeix llicència per tres mesos, acompanyada de 40 dies d'indulgència, es refereix a un atac "devastador" amb saqueig, incendi i destrucció del lloc¹²². El 1409 arriba a Girona una altra carta, aquesta vegada del vicari archiepiscopal de Tarragona, que descriu també la *razzia nocturna* de Barenys, que es reproduceix amb ràbia mal continguda (*non sine amaritudine recitamus*) a la llicència del 19 abril d'aquest any que el bisbe gironí concedeix en favor de tots els habitants de Barenys, en un to força dramàtic¹²³, per quatre mesos i amb 40 dies d'indulgència.

¹²⁰"...cum latorseu latrix presentium ad vos vestrasye ecclesias declinabit pro rescato Martini Savarich ville Perpiniani, diocesis Elnensis, captivi apud civitatem seu locum Barbarorum adversariorum fidei christiane Bona vulgariter nuncupatum (ut in literis nonnullorum prelatorum vidimus contineri) elemosinas petiturus seu petitura, presentibus communitus, ipsum seu ipsam et has benigniter adiuvetis, caritative tractetis, eundem vobisque commissis plebibus presentetis, plebes ipsas ad benefaciendum dicto captivo pro dicto suo rescato habendo, quod est, triginta quinque dupollarum auri, nostramque indulgenciam subscriptam consequendo, piis exhortacionibus inducendo..." (II, 73v).

¹²¹"Cum itaque per literas... Domini Ènneci, miseratione divina sancte ecclesie Terracensis archiepiscopi...Bartholomeus Simonis pescator Terracensis, olim apud loco de Alodio... in mari per Sarraenos fuerit captivatus ac in Africam, videlicet civitatem Bugiam, adductus et atrociter captivatus, ibique captivitatis penas et incomoda patiendo, ad ducentas duplas aureas cum Sarraceno qui illum detinet conuenit de rescato, de quibus restant adhuc sibi circa centum (ut asseritur) ad habendum..." (I, 124r).

¹²²"...loci de Barenys, dioecesis Terrachonensis, dudum anno locus ipse fuit a nequissimis Sarraenis captus, devastatus, igni succensus, depredatus et desolatus (ut toti satis fuit Provincie manifestum) una cum aliis eiusdem loci incolis et eorum prolibus fuerunt ad civitatem seu villam de Trumven, Regni de Fec, captivati et captivi adducti et detentii, ubi famem, sitiim, frigus, nuditatem et alias cruciatu inmaniter sustinendo, se pro magna peccunie quantitate suaque corpora redimerent et sex mille solidos Barchinone pro eorum reschatis promiserunt se daturos eorum perfidis detentoribus..." (II, 93v.-94).

¹²³"...perfidi Sarraeni, christiane fidei truculentissimi inimici, ex Africâ, civitate eorum Barbarica Bugia vulgariter nuncupata, noctis presidio coadiuti, advenientes piratice cum galeis locum vocatum Barenys in Campo Terracensi, mari nimis propinquum, permissu divino manu armata et subito invaserunt igneque adiecto in cinerem redigerunt, eiusdem loci populo captivato indeque cum tota captivitate recollecta in dictis suis galeis pariter et ligata, ad proprium locum Barbâicum redierunt..." (II, 99v-100).

El 12 febrer 1409, el vicari episcopal de Girona Domènec Jurat es fa ressò d'una lletra a ell adreçada pel seu col·lega Joan Amargós, ardiaca major del bisbe de Tortosa Francesc Climent, dit "Sapera" (1407-10) recomanant Joan Llombart, del lloc de Tivissa, a les muntanyes de Prades, captiu a Bugia¹²⁴, concedeix llicència per quatre mesos, sense acompañar-la d'indulgència.

Llicències per a captius de Tortosa

El *Caput Dertuse*, com ja hem vist que s'anomenava llavors el delta de l'Ebre, era un dels amagatalls predilectes dels pirates sarraïns. Tenia sobre les illes Medes l'avantatge de l'aigua dolça i no era tan a prop de Barcelona com el del Llobregat, on també hem vist que s'amagaven els pirates, a redós d'aiguamolls, canyes i juncars. No és, doncs, estrany que els bisbes tortosins escrivissin sovint a Girona demanant ajuda per als seus captius.

El 6 febrer 1398, Arnau de Colomer, vicari del cardenal Berenguer d'Argensola, diu haver rebut lletres *nonnullorum dominorum Sancte Matris Ecclesie prelatorum* demanant ajuda per a un prevere de Vilalba, a la diòcesi de Tortosa, captivat al mar i retingut a Alger¹²⁵. El 20 desembre 1408, el vicari Domènec Jurat fa enregistrar la llicència atorgada a Domènec Vuó que, juntament amb la seva filla Dolça, demana caritat per a la seva muller i una altra filla que han romàs en ostatge mentre tracten de reunir 500 dobles (250 que han promès Domènec i Dolça i 250 més per a la mare i la filla petita; quantitats molt considerables, que han escurat ja les butxaques d'amics i parents, i que no és probable que hagin pogut reunir en dos mesos que dura la seva llicència que, a més, no té indulgències)¹²⁶. De la mateixa forma i durada és la que atorga un any després Pere de Dons, regent de la vicaria, a

¹²⁴"Cum igitur Johannes Llombart, loci de Tivica, comitatus de Prades, olim ab infidelissimos Saracenos extiterit captivatus et captivus ductus apud civitatem Bugie terre Saracenorum ubi diversa desolampia sustinet, ut ab eisdem possit liberari attaliavit se pro certa peccunie quantitate suo exsolvenda perfido detentori, ad quam habendam proprię ipsius captivi non suppetant facultates cum si pauper, nisi christifidelium elemosinis adiuvetur et succursu..." (II, 99r).

¹²⁵"Pietatis intuitu et cetera. Quatenus cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesiias declinabit pro rescato seu redemptione discreti Petri Folquer, presbiteri de Vilalba diocesis Dertusensis, olim in mari per infidos Barbaros captivati et apud civitatem ipsorum Alger nuncupatam adducti et detentii, ubi adhuc etiam detinefuri, captivitatis sue duras poenas, miseras et erumpnas (prout in literis nonnullorum dominorum Sancte Matris Ecclesie prelatorum vidimus contineri) elemosinas petiturus, ipsum latorem et has benigniter admittendo, caritative tractetis..." (II, 33v-34).

¹²⁶"Cum igitur Dominicus Vuó et Dulcia eius filia, presentium exhibtores, diocesis Dertusensis, una cum domina Ramoneta eius uxor et Guillermoeta eorum filia que adhuc remanent in captivitate, fuerint ab infidelissimis Saracenis captivati et detenti sub iugo dictae servitutis eorumdem, ubi famem, siti, frigus et alia diversa supplicia passi fuerint et dicta eius uxor cum eorum filia Guillermoeta ineuntur de presenti, et per deliberationem patris et filie presentium ducentas quinquaginta duplas solvere promiserint ut solvere habuerunt, et pro matre et filia remanentibus idem Dominicus Vuó solvere promisit alias CCL duplas aureas, quas nequit solvere (cum amicorum suorum non suppetant facultates) nisi christifidelium adiuvetur elemosinis et succursu..." (II, 98v).

uns pescadors capturats al Coll de Balaguer per una partida sarraïna i pels quals s'interessa l'arquebisbe de Tarragona¹²⁷.

Llicències per a captius del Regne de València

Les relacions comercials entre Girona i el Regne de València foren molt intenses durant els segles XIV i XV, i aquest fet té el seu reflexe en la gran quantitat de captius d'aquelles terres que feien captar a Girona, on potser tenien amics i clients. Les primeres i més nombroses corresponen a l'episcopat de Berenguer d'Anglesola (1384-1408), que no endebades era partidari del Papa Luna Benet XIII, molt arrelat a València. El 6 maig 1388 concedeix llicència a un mariner veí de la ciutat del Túria¹²⁸ i a partir d'aquest moment es repeteixen les llicències atorgades a mariners valencians, la majoria capturats en alta mar: Martí Abarca i Maties Novell, mariners de València¹²⁹; Pere Llopis de Mesa, prevere de Puçol capturat al davant del delta de l'Ebre¹³⁰; Bernat de Plana, mariner valencià que viu a Barcelona¹³¹; Bernat de Montlleó i Andreu Guillem (respectivament patró i mariner, tots dos de València)¹³²; Joan Pallarés, sastre valencià capturat en alta mar¹³³; Bernat

¹²⁷“Cum igitur Guillermus Solerii, piscator oriundus civitatis et diocesis Terraconensis et Jacobus Rogerii, vicarius civitatis Dertusensis, nuper de Terracone ad Dertusensem civitatem peragrantes decedentes, in Collo Balaguerii per infidelissimos Agarenos captivati fuerint et captivi adducti in terram eorum, in qua terra a mense Augusti prope lapsi usque nunc plena, ut fertur, cruciatibus, passi fuerunt et patiuntur (ut in quibus quibusdam litteris reverendi in Christo patre domini domini per miserationem divinam Sancte Terraconensis Ecclesie archiepiscopi vidimus contineri); quia vero prefati captivi a dicta captivitate sine magno rescato liberari nequeunt, ad quod solvendum eorum nullatenus suppeteren facultates nisi christifidelium iuuentur elemosinis et succursu...” (II, 98v).

¹²⁸“Berengarius et cetera, episcopus et cetera, dilectis et cetera. Tanto vos et cetera. Cum igitur (sicut in litteris nonnullorum dominorum Sancte Matris Ecclesie prelatorum vidimus, et vide ratione poteritis, contineri) Johannes Navarro, marinarius vicinus Valentie civitatis, olim in mari navigans una cum aliis christianis, per Sarracenos Africe captivatus, pro liberatione sua sive rescato, ad cuius complementum LXX duple auri (ut dicitur) adhuc restant, vestris indigent elemosinis et succursu. Pro tanto, vobis et cetera. Quare, cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesias declinabit, presentibus communitus, pro dicto rescato elemosinas petiturus, illum et has et cetera, presentare dicti captivi necessitatem et cetera, sperantes et cetera Nos etiam et cetera et confessis qui ad rescatum predictum manus suas et cetera, presentibus post sex menses minime valituras. Datum Gerunde die VI Maii anno a nativitate Domini M^o CCC^oLXX^oVIII^o” (II, 4).

¹²⁹“... pro rescato seu liberatione Martini Avarcha et Mathie Novelli, de Valentia, qui ... olim capti fuerunt, in mari cum aliis christicolis navegantes, per infidos Sarracenos...” (II, 33; 8 novembre 1397).

¹³⁰“... pro rescato sive liberatione discreti Petri Luppi de Mesa, presbiteri loci de Pussolio, diocesis Valentiniensis, olim apud Caput Dertuse in mari per infideles Sarracenos, una cum aliis, captivati et captivi adducti et detentи in civitatem Bugiam, qui ad trecentas duplas auri finare habuit com suō perfido detentore...” (II, 33v; 22 desembre 1397).

¹³¹“... pro rescato Bernardi de Plana, marinero Valentie, habitatore tamen nunc Barchinone ... olim navigans per infidos Sarracenos exitiit captivatus...” (II, 35; 13 abril 1398).

¹³²“... pro Bernardo de Montleon, olim patrono barche, et Andrea Guillermi, vicinorum civitatis Valentie captivis apud Bogiam Sarracenorū in Africa Barbarorum...” (II, 42v; 6 abril 1400).

¹³³“...Johannes Pallarés, sartor civitatis Valentine, olim navigans in mari, per Sarracenos christiane fidei inimicos, proh dolor!, fuerit captivatus, captusque in eorum civitatem Barbaricam, Bugiam videlicet, captivus adductus pariter et detentus prout etiam detinetur, famem, sitim, nuditatem, frigus et estus, catenam et ceteras sue captivitatis miserias solitas et erumpnas pro Christi nomine constanter et humiliter patiendo ac pro liberatione sua cum suo perfido Agarenio ad ducentas duplas auri convenerit de rescato, quas nequit habere nisi vestris et aliorum fidelium elemosinis adiūvetur... (II, 49v; 14 abril 1401. El bisbe Berenguer d'Anglesola hi afegeix 100 dies

Aguiló de València¹³⁴; Antoni Martí, a la llicència del qual s'hi afegeixen 100 dies d'indulgència i que no és a Berberia, com la majoria d'ells, sinó *in Turquia, loco vocato Candelor*¹³⁵; el mariner Pere Esteve i el seu fill Joan, mercader¹³⁶, Andreu Guillem¹³⁷; Gonçal Sanç, mariner¹³⁸; Bernat Corts¹³⁹; Joan Quiles¹⁴⁰, Jaume Salvador i el seu fill Antoni¹⁴¹; Alfons Bargalló¹⁴²; el mariner Bernat Rossinyol¹⁴³; Joan Munyós¹⁴⁴; Guillem Bertran, que viu a València però es natural de Bordils¹⁴⁵; Antoni Solivella, prevere

d'indulgències i li dona 4 mesos de capta). Un Joan Pallarés, sastre natural de València, però que s'ha instal·lat a Barcelona, segurament el mateix, és tornat a capturar en aigües d'Eivissa el 20 novembre 1406, circumstància que porta a pensar que es dedicava al comerç de draps" (II, 81v-82).

¹³⁴"... cum Bernardus Aguiló, civitatis Valentie, dudum per infidelissimos Sarracenos in mari piratice captivatus et in locum Barbaricum Alger vulgariter nuncupatum captivus adductus fuerit et detentus, ac tandem per octuaginta duplas auri etiam reschafatus, quas nequit habere nisi fidelium elemosinis adiuvetur..." (II, 61v-62; 3 gener 1403).

¹³⁵El ja cardenal Berenguer d'Anglesola, "concessit et fecit littera cum indulgentia centum solita Antonio Martí, civitatis Valentie, qui fuit captivus in Turquia loco vocato Candelor, qui habet dare XL duplas pro suo reschato: Ad duos menses" (II, 63; 23 febrer 1403).

¹³⁶"... concessit centum dies de indulgentia ad IIIIor menses pro Petro Stephanii, mercatore, eius filio, civitatis Valentie, detentis in captivitate in loco de Bugia, terra Sarracenorum, et pro reschato habent dare trescentas XXX duplas" (II, 65; 23 maig 1403).

¹³⁷"... pro reschato seu redempzione Andree Guillermi, civitatis Valentie, captum apud locum de Bogia vulgariter nuncupatum et de cuius reschati precio restat ad solvendum aliqua certa peccunie quantitatis ad quam solvendam nequit sufficere..." (II, 71v-72; 7 agost 1404).

¹³⁸"... Condissalvum Sancii, marinierum civitatis Valentie, olim captivus apud Bogiam, civitatem Sarracenorum Barbarie..." (II, 72v-73; 13 desembre 1404).

¹³⁹"... quidam Bernardus Corts, habitator civitatis Valentie, nuper navigando apud maria Regni Valentie, per Sarracenos (christiani nominis et christianorum perfidos inimicos) piratico navigio appellentes, fuerit captivatus et captivus ad civitatem eorum Barbaricam Bogiam communiter nuncupatam adductus pariter et detentus ... tandemque super suo reschato concordia facta cum suo perfido detentore ad centum triginta quinque duplas auri ipsi perfido persolvendas; de quibus, expositis rebus propriis et auxiliis amicorum, restant ad solvendum quinquaginta, quas nequit habere nisi vestris et aliorum fidelium adiuvetur elemosinis et succursu..." (II, 79; 23 juny 1406).

¹⁴⁰"Cum igitur quidam Johannes Quilic, civitatis Valentie, olim navigando, per Sarracenos fuerit captivatus atque nec habeat unde se valeat reschatare..." (II, 80v; 23 juliol 1406).

¹⁴¹"Cum igitur Jacobus Salvador et Anthonius eius filius, civitatis Valentie, pridem in mari per Sarracenos capti extiterint et in loco de Fec, terra ipsorum Sarracenorum, captivi existant ... tandemque super ipsis reschatis concordaverint cum suis perfidis detentoribus ad ducentas duplas auri ipsi perfidis persolvendas, quas ipsi nequeunt habere nisi vestris et aliorum fidelium adiuventur elemosinis et succursu..." (II, 80v-81; 20 agost 1406).

¹⁴²"...pro reschato Alfonsi Bargalló de civitate Valentia, captivi apud Ypponam (Bonam vulgariter nuncupatam) Africanan seu Barbaricam civitatem..." (II, 84; 7 març 1407).

¹⁴³"... Bernardus Rossinyolli, marinierius Valentinius captivus existens in civitate Sarracenorum Barbarica Bogia communiter nuncupata..." (II, 87v; 21 juny 1407).

¹⁴⁴"... Johannes Monyós, civis Valentie, olim navigans, per infidelissimos Sarracenos unitatis catholice inimicos piratice captivatus et ad locum eorum d•Alger vulgariter nuncupatum adductus fuerit et detentus ... pactus cum suo perfido detentore ad dandum illi centum triginta duplas aureas pro reschato..." (II, 90v).

¹⁴⁵"... Guillermus Bertrandi, oriundus de Burdillis diocesis Gerundensis, nunc vero habitator civitatis Valentie, olim in mari per infideles Agarenos fuerit captivatus et captivus ductus apud civitatem Bugie, ubi diversa desolamina sustinendo, ut ab eisdem posset liberari, attaliavit se per ducentos quinquaginta florenses; ad quos habendos proprie ipsius Guillermi non suppetant facultates cum sit pauper et bonis temporalibus viduatus..." (II, 99; 7 març 1409).

d'Ontinyent¹⁴⁶; Guillem Feliu i Bernat Esteve, de Peníscola¹⁴⁷; també han vingut a Girona els parents o amics de captius procedents d'Alacant (que porten cartes de presentació del rei a més de les usuals dels ordinaris del lloc, cosa que porta a pensar que éren militars)¹⁴⁸, Alcoi¹⁴⁹ i Oriola¹⁵⁰.

No es estrany que, en aquestes circumstàncies, els valencians preparéssin una expedició contra els sarráins, a la qual intervingueren el vescomte Gaufred de Rocabertí i Hug d'Anglesola. El 26 abril 1398, el vicari episcopal de Girona atorga llicència de captar in favorem passagii seu armate apud Valentiam per fideles christicolas *pararatum contra Barbaricis Sarracenis...* (II, 35v) i el 22 agost 1398 enregistra una extensa lletra que porta al marge un títol significatiu: *Pro cruciata contra Barbaros*. Després d'un solemne preàmbul, el vicari fa al·lusió a un terrible sacrilegi comés pels sarráins en terres de València, probablement el saqueig d'una església d'on se n'haurien endut el Sagrament i l'haurien exposat, amb els altres ornaments, a la riota pública, ofensa que motiva una vertadera croada, amb participació de mallorquins i catalans:

cum itaque, sicut non credimus vos latere, cives Valentini devote emulatores fidei christiane, frquentibus insultibus per Sarracenos Barbaricos dicte fidei adversantes contra diversa loca et castra christicola et eorum incolas piratice irrogatis captisque passim de fratribus et abductis, proh dolor! non paucis quoque premissis, iidem perfidi, non contenti manus suas sacrilegas et pollutas non solum in christianos Domini immo in ipsum Dominum et universalem redemptorem omnium Jhesum Christum inquirere secumque,

¹⁴⁶“...Antonius Colivella, presbiter d'Ontinyén diocesis Valentie, nuperius navigando in mari fuerit per infideles Agarenos captivatus et captivus ductus apud civitatēm de Tuniç, ubi diversa desolamina sustinendo ut ab eosdem posset liberari atallavit se per crescentis duplis auri suo exsolvendis perfido detentori...” (II, 94v; 15 maig 1408).

¹⁴⁷“...Guillermus Feliu de Paniscola diocesis Dertusensis, olim in mari navigans, proh dolor! adversante fortuna per supervenientes paganos Barbarice regionis more piratico cum galeis captus una cum aliis christianis et captivis in civitate eorum Bogiam adductus pariter et detentus, prout etiam detinetur ... convenerit cum suo perfido detentore ad centum duplas auri pro reschafo...” (II, 57v; 16 juny 1402) “...Bernardus Stephani de Paniscola Dertusensis diocesis, dudum navigans in mari versus insulam Eivissę, per Sarracenos pirates fuerit captivatus et ad civitatem eorum Barbaricam Ypponam, Bona vulgariter nuncupatam, captivus adductus perinde et detentus ... tandemque datus ad reschafum pro CXII duplas auri, de quibus restant adhuc ad solvendum per illum XXX^a...” (II, 67v; 19 gener 1404).

¹⁴⁸“...Petrus Ferdinandi ac Johannes del Rey et Oliverius del Rey, ipsius Petri filii, omnes de Alacant Regni Valentie, olim per infidos Sarracenos orthodoxe fidei inimicōs in mari navigantes fuerint captivati et in Africam, videlicet civitatem Bugiam adducti miserabiliter et detenti, prout Petrus et Johannes predicti, convento per ipsos cum Andalla de Benzalez, Sarraceno eosque detinente captivos, de ipsorum trium reschafato ad trecentas duplas auri et solitus illi LXXX ex ipsis CCCTis ac propter hoc emisso Oliverio supradicto pro ducentis viginti restantibus procurandis, etiam detinentur...” (II, 5; 3 juliol 1388).

¹⁴⁹La mare del captiu és la qui demana llicència de captar, i el bisbe Berenguer d'Anglesola li concedeix una lletra de tres mesos i li adjunta 100 dies d'indulgència: “...cūm Benveñuda, mater Andree Serra naturalis loci de Alcoy captivi detentī in civitate de Bona terra Sarracenorum, ad vos declinabit elemosinas petitura pro reschafato eiusdem Andree filii sui (pro quo sunt necessarie ducentae septuaginta, dupple auri, ad rescfsum eiusdem... illam et has bénigniter admittendo caritative tractetis...” (II, 44rv; 14 desembre 1400).

¹⁵⁰“...per Alfonsum Ferdinandi et Johannam eius uxorem, habitatores loci de Oriola Regni Valentie ... cum prefati Alfonsus et Johanna (vel eorum alter) ad vos vestravse ecclesiās declinabunt pro reschafato seu redemptione ipsorum et etiam Alfonsi Martini, fratris eiusdem Alfonsi Ferdinandi, qui omnes fuerunt olim navigando in mari per Sarracenos Barbaricos captivati, in qua etiam captivate dictus Alfonsus Martini obses remansit usque ad eorum reschafatum omnimodum complementum...” (II, 34; 1398).

immanissimum tiranicidium perpetrantes, portare turpiter et viliter retinere prout adhuc retinent, acceptarunt attonitis auribus cordis intimis nec immerito propulsatis nuperius intellectis igni amoris eiusdem redemptoris succensi, quasi evigilantes a somno strenue consurgentes, ad arma et copiosa navigium preparantes pro liberatione Regis regum et Dominum dominantium atque fraterniter adjunctis eisdem de Maioricis et ceteris Catalonie civitatibus atque locis fidei zelatoribus in numero copioso fulti armis maximis et alii bellorum apparatus competenter terras Barbaricas trans fretum navigiis sunt aggressi capitaneos principales habentes nobiles dominos Jaufridum vicecomitem de Rupebertino et Hugonem de Angularia, viros utique prudentes, in factis armorum strenuos atque doctos, Deum timentes, in quibus est veritas et a quibus avaricia exulavit¹⁵¹.

El bisbat de Girona va organitzar amb aquest motiu una solemne capta. Les lletres episcopals ténen un any de durada i la recollida d'almoines es feia de manera solemne, amb grans cartells i un seguici lluit¹⁵².

Llicències per a captius de Mallorca

Al document anteriorment esmentat hem vist l'expressió “als quals s'uniren els de Mallorques i de les altres ciutats i llocs de Catalunya...” El Regne de Mallorques era especialment estimat pels gironins, car de les seves comarques havien sortit els primers colonitzadors de les illes, que compartien amb ells el llenguatge “salat”¹⁵³ i molts lligams familiars. Els reis de Mallorques foren també senyors del Rosselló i la Cerdanya, comarques veïnes i molt relacionades amb les terres gironines. No és doncs d'estranyar que totes aquestes interrelacions es reflexin en les llicències de captar que els mallorquins venien a demanar a Girona.

El 12 març 1399 arriba el marinер Jaume Frontera, el primer sollicitant de Ciutat de Mallorques¹⁵⁴. El segueixen els també mariners

¹⁵¹ II, 38v-39 (22 agost 1398).

¹⁵² “...cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesias declinabit dictas elemosinas et subsidia petiturus, presentibus communitus, ipsum et has (et etiam cartellois earum) benigniter admittentes, caritative tractetis,...” Caldrà que el clergat s’ueixi activament a la capta: “... vobis commissis plebibus exponatis, plebes ipsas ad premissa salubribus monitis prius exhortationibus inducendo...” (*Ibid.*: II, 38v-39).

¹⁵³ Com és sabut, el català oriental feia derivar els articles determinats del llatí *ipsa*, donant així “sa”, a diferència del català occidental que els derivava de *illa*, que donava l’article “la”. La parla oriental es deia doncs “salada”.

¹⁵⁴ “...Jacobus Frontera, marinierius Civitatis Maioricarum dudum octo annis sunt elepsi apud insulam Sicilie lembo suo navigans, per Sarraenos christiane fidei inimicos extitit captivatus et captivus apud Tripolim, civitatem eorum Africanam, adductus et actenus detentus fuerit et afflictus, ipsoque tandem anno presenti facto pro se rescato CXL duplarum auri, persolutis inde C duplis suo perfido detentori, sublatu etiam fuerit et reversus super restantibus XL dupplis eidem certo termino persolvendis, prestita per eundem ydonea cautiohe, quas nequit habere (suis omnibus facultatibus iam exhaustis) nisi vestris et aliorum fidelium adiuvetur elemosinis et succursu...” (II, 40v-41).

Lleonard Portes i Andreu Cabessa¹⁵⁵. Pere de Montcada¹⁵⁶, de cognom nobiliari, mereix una lletra molt solemne, vàlida per quatre mesos i amb 100 dies d'indulgència, que renova el 17 desembre 1401. El teixidor de llana Jaume Parera sembla haver-se dedicat als negocis d'importació i exportació, car el veiem navegant en aigües de Tunis amb un soci de Càller i afronta un rescat bastant car (100 dobles); encara que diu que no les pot pagar i recorre a l'almoina, els seus captors es devien donar compte que no era pobre¹⁵⁷. Gennaro di Stefano és un sicilià amb negocis a Ciutat, que el vicari considera mallorquí, anotant al marge: *Pro captivo Maioricarum*, rescatat pels seus parents¹⁵⁸. Andreu Mulet és un mariner de Ciutat capturat en aigües d'Eivissa¹⁵⁹. Eivissencs són Bartomeu Comte¹⁶⁰ i Romia, muller de Bartomeu Fuster, capturada quan, poc després de migdia, anava amb marit i fills a l'ermita de Sant Antoni de Portmany per tal d'acomplir un vot. Malauradament, l'ermita era a la vora de la mar i una galiota sarraïna els va veure, de manera que tota la família va acabar a Bona, d'on han deixat anar el pare per tal de demanar les 800 dobles que els hi demanen pel rescat, quantitat enorme que, preveient la dificultat de reunir-la, l'indueix a invocar la reunió familiar i assimilar la seva "doneta i fills" (*muliercula et parvuli*) als màrtirs dels

¹⁵⁵"...cum itaque Lahonardus, Portes et, Andreas Cabessa, marinerii Maioricarum, olim navigantes, per Saracenos christiane fidei inimicos more piratico maria discurrentes fuerint captivati et captivi adducti apud civitatem eorum Barbaricam Ypponam (sive Bona vulgariter nuncupatam) pariter et detenti, duras captivitatis sue miseras et erumpnas pro Christi nomine et fide predicta constantissime patiendo, cupiantque iugum captivitatis huiusmodi relinquere et ad propria remeare..." (II, 41; 7 juny 1399).

¹⁵⁶Té una carta de recomanació del bisbe de Barcelona, Joan Ermengol (1398-1408): "... Petrus de Montecatheno Regni Maioricarum, dudum, adversante Fortuna, per maria navigando una cum aliis, per infidelissimos Saracenos catholice fidei inimicos fuerit captivatus et in Africam, eorum terram Barbaricam, civitatem videlicet Bogiam vulgariter nuncupatam, adductus pariter et detenus prout etiam detinetur ... et pro redemtione sive rescato suo composuerit cum suo perfido detentore ad CLXX duplas aureas persolvendas..." (II, 49; 2 abril 1401). El 17 desembre encara devia 60 dobles (II, 53v).

¹⁵⁷"...cum igitur Jacobus Parera, textor lane filius Jacobi Parera textoris, civis Maioricensis, dudum captus fuerit in mari de Tunic per infidelissimos Agarenos cum quadam Pàmfilo de Càller et per eosdem Agarenos ad partes de Constantina de Barbaria captivus adductus ... dictusque Jacobus sit adeo egenus temporali substantia quod nequit redimi seu eripi a predictorum infidelium manibus, usque quo persolverit centum duplas, quas pro suo rescato dare promisit suo perfido detentori, quas solvere nequit..." (II, 53; 19 octubre 1401).

¹⁵⁸"...quidam Genesius Stephani, filius Petri Stephanieritatoris civitatis Maioricarum, olim de Regno Sicilie, ad istas partes transiens navigando, per Saracenos inimicos perfidos fidei christiane, in mari apud insulam Sardiniam fuerit piratice captivatus, et captivus apud civitatem eorum in partes Africanas Bogiam communiter nuncupatas adductus, ibidem captivitatis miseras sustinens patienter. Facto tamen reschato per eius parentes cum illius perfido detentore, ad quod solvendum inopes nequeverit adimplere nisi vestris et aliorum fidelium adiuventur elemosinis et succursu..." (II, 78v; 11 juny 1406).

¹⁵⁹"...Arnaldus Mulet, marinerius civitatis Maioricarum, pridem fuerit per infideles Agarenos captivatus in mari versus partes Evice et captus ductus apud locum de Bonâ, terra Sarracenorū, ... indeque se tallaverit ad certam pecunie quantitatē..." (II, 111; 26 novembre 1416).

¹⁶⁰"...Bartholomeus Comte, vicinus castri de Hiviça, qui dudum per infidelissimos Agarenos seu Saracenos apud civitatem Bugie longua et dura captivitate detentus, duxerit se per sexaginta duplis auri solvendis certo et brevi termino redimendū..." (II, 87; 6 maig 1378).

primers temps del cristianisme per la seva constància en confessar la fe malgrat burles i mals tractes¹⁶¹.

Llicències per als captius d'Aragó

El caràcter continental d'aquest regne, llavors confederat amb els països catalans dins la mateixa Corona, fa que no abundin les llicències de captar per als mariners. Hi ha casos de mutilació durant la guerra “dels dos Peres”, que ja hem comentat en un altre lloc¹⁶². Però també hi ha captius al mar, perquè els aragonesos s'enrolaven fàcilment en naus catalanes o valencianes. Així, el 17 desembre 1401, el vicari episcopal de Girona fa enregistrar la concessió d'una llicència *Pro captivis de Alcaniç [Alcanyís]* que defineix com un lloc de la *frontarie Aragonie*. Joan Alcañiz i Alfonso Sánchez han sigut capturats en aigües de Sardenya, però no per Sarraïns sinó “per enemics del nostre rei i del seu regne”, potser genovesos, que els van mutilar “de manera inhumana i visible”, sens dubte tallant-els-hi mans i nas, de manera “que ja no poden guanyar-se la vida” i els hi cal demanar almoines¹⁶³.

Llicències per a captius de Sardenya i Sicília

Sardenya i Sicília pertanyen a la Corona d'Aragó i es mouen dins el seu àmbit econòmic, amb contínua oposició de la Senyoria de Gènova i el Regne de França, com es reflexa també a les llicències de captar. Així, el 15 setembre 1399 arriba un amic o parent de Joan Rossell, de l'Alguer, a Sardenya. La vila és catalana, i això es reflexa prou bé al nom del captiu¹⁶⁴, encara que també en trobem de nom autòcton, com els Sosso, probablement

¹⁶¹“...Romia, uxor Bartholomei Fusterii, habitatoris castri insule supradicte, olim (videlicet, ultima die Augusti proxime preteriti) dum, ex votu causa, ipsum votum reddendi et vigilandi inisset ac fuisset hora paulo post meridiem ipsius diei, ipsam Romiam et duo eiusdem ac dicti viri sui masculi et parvuli iuxta capellam heremam Sancti Antonii de Portmany eiusdem insule nuncupatam, in mari litore consistentem, fuerunt per infideles Sarracenos, christiane fidei inimicos, qui illuc venerant cum galeis, proh dolor! casu fortuito captivati, ad terram ipsorum Sarracenorum locum vocatum Bonâ imisericorditer et adducti illincque captivi fame, siti, ludibriis et aliis diversis tribulationibus ac erumpnis continue macerati ad hoc ut, si fieri posset, nomen Domini Nostri Jhesu Christi, fidemque catholicam abnegare, penitus cogerentur vel saltem renuerentur ad libitum perfidi Agaréni qui illos detinet captivos; tandem iisdem captivis, quamquam muliercula et parvuli, in sancto proposito persistentibus et tractante dicto Bartholomeo Fusterii, una cum aliis eorum amicis, super ipsorum captivorum redemptione et liberatione, concordatum exitit ad octingentas duplas dicto Sarraceno pro huiusmodi persolvendas, ad quorum complementum sibi deficiunt tamen modo ducente, quas nequit habere (nec, per consequens, recuperare uxorem et filios supradictos) nisi vestris adiuvetur elemosinis et succursu...” (II, 115r; 23 juliol 1384).

¹⁶²E. SIERRA VALENTÍ, *L'altra cara de la Girona medieval*, cit. (Cas de Pedro Ximenes, defensor del castell de Versiembra i altres).

¹⁶³“...cum itaque Johannes Alcanihs et Alfonsus Sanxis, de Alcanihs, frontarie Aragonie, olim apud Sardiniam navigantes, per inimicos domini nostri regis et eius regni fuerint capti et inhumanius, ut cernitur, mutilati, nec habeant unde vivant nisi fidelium elemosinis adiuventur...” (II, 53v; 17 desembre 1401).

¹⁶⁴“...pro Johanne Rosselli, oriundo de villa Alguerii Regni Sardinie, captivo apud Barbaricos Sarracenos, seu eius liberatione sive redemptione a captivitate huiusmodi seu reschato elemosinas petiturus...” (II, 42).

germans sards i, en tot cas, ciutadans de Càller (*civium Calaritanensium*)¹⁶⁵. Un altre mariner de Càller, Francesc Maltes, es fet captiu en aigües de Sicília, quan tripulava el lleny del seu patró i conciutadà, Bernat Joan, i haurà de pagar 104 dobles d'or si vol sortir de Bugia, on ja fa quatre anys que és captiu. Ja n'ha pagat 54, però demana ajuda per a la resta. Cal remarcar també que ell vé personalment a demanar almoines, i que ha fermat obligació amb el seu antic amo “com és costum”: *obligationem in talibus solita prestita perfido Sarraceno*¹⁶⁶. Un cas molt semblant és el de dos mariners de Palerm que per mala fortuna¹⁶⁷ han estat captivats en un lloc no precisat i ara *divino auxilio* estan lliures, però han contret la obligació de pagar i per això demanen almoina. Un plantejament difícil de comprendre per a nosaltres però perfectament coherent amb la mentalitat medieval de respecte reverencial i màgic a la paraula donada, que crea una ferma *obligatio*¹⁶⁸.

Llicències per a captius del Regne de Castella

Fins al Compromís de Casp (1412) les relacions entre les dues Corones no sempre éren pacífiques. Però es constata en tot cas una solidaritat profunda entre els pobles dels dos regnes ibèrics, per damunt de les rivalitats polítiques dels seus governants. El lligam més fort era però la pertinença comuna a la *Cristiandat*, que era la pàtria real de l'home medieval de l'Europa occidental, i que es definia per contraposició a l'Islam i (en menor mesura) al món bizantí, considerat *cismàtic*. Veiem que a Girona reben caritativament els jueus conversos expulsats de llurs aljames castellanes, com és el cas de Pedro Affonso de Luna i la seva muller Brunisenda, batejats amb el seu fill i captivats posteriorment pels sarráins, que s'han rescatat deixant en hostatge el seu fill per l'alliberació del qual el pare, que ha quedat vidu, demana almoines a Girona¹⁶⁹. Els gironins acullen també el sevillà Juan Lorenzo,

¹⁶⁵“...pro redemptione sive reschato Petri, Joannis et Bartholomei Sosso, civium Calaritanensium, per infideles Sarracenos dudum, una cum aliis, captivatorum...” (II, 41; 5 juliol 1399).

¹⁶⁶“...cum igitur per informationem summariam per nos super hiis receptam veridice nobis constet quod Franciscus Maltes, habitator castri Càlleri Regni Sardinie, dudum IIII annorum fluxerunt, navigans in lembo Bernardi Joannis eiusdem castri, apud Sicilię maria una cum ipso Johanne patrō et reliquis sociis eorum nautis in eorum lembo a supervenientibus Sarracenis piratis exītit captivatus, captivusque in ipsorum Sarracenorum inimicorum nominis et fidei christiane, terram Barbaricam (videlicet, in civitatem eorum Bogiam communiter nuncupatam) adductus, ibique a tunc temporis circa captivus detentus ... ac tandem et noviter de sua ab inde liberatione sive reschato inter ipsum suūmque perfidum detentorem concordia subsecuta ad centum quatuor duplas auri solvendas eidem perfido detentori, de quibus, quinquaginta quatuor persolutis, restant quinquaginta ulterius persolvendas, obligationem in talibus solita prestita perfido Sarraceno...” (II, 81v; 27 setembre 1406).

¹⁶⁷“Fortuna eis novercante”, expressió molt corrent a les llicències de captar. Es personifica la “Fortuna” segons la mitologia clàssica que, en comptes de ser mare és compòrta com a madrastra (*noverca*) i els tracta malament (*novercante*).

¹⁶⁸“...cum igitur Franciscus Bussar et Guillermus Gregorii, de Palerm, olim Fortuna eis novercante fuerint captivati et per aliquod tempus illic captivi detenti sed, divino auxilio nunc liberatexstant nec habeant unde XXX duplas restantes ex eorum rescatu solvantur nisi fidelium elemosinis adiuvetur...” (II, 76v; 13 agost 1405).

¹⁶⁹“...Petrus Alfonsi de Luna et Brunissensis eius uxoris ac Petrus, filius communis ipsorum...” (II, 42v; 21 gener 1400).

captiu a Bugia, i el bisbe Berenguer d'Anglesola li atorga una llicència de tres mesos, afegint-hi cent dies d'indulgència¹⁷⁰.

Llicències per a captius francesos

Durant tota l'Edat Mitjana, Girona mantingué intenses relacions amb França, no pacífiques necessàriament però en tot cas molt fluides, com escau a una ciutat que havia estat reconquerida pels carolingis i que seguia venerant a la seva catedral un altar de “Sant Carlemany”. Així, el dia 11 d'agost 1388, el bisbe d'Elna escriu al bisbe gironí Berenguer d'Anglesola una carta de recomanació per a una dona d'Agen anomenada Honorée de Quimon que ha estat expoliada dels seus bens quan pelegrinava piadosament al Sant Sepulcre de Jerusalem, i que ara es troba a la misèria. Se li concedeix una llicència acompañada de 40 dies d'indulgència¹⁷¹. El 26 abril 1399 el vicari episcopal de Girona atorga llicència de captar a Rostand Galbert, un provençal captiu a Bugia des de fa ja 10 anys, i que ha de pagar 85 dobles de rescat¹⁷²; tres anys més tard, el 9 juny 1402, el bisbe Anglesola atorga llicència a Pierre i Léonard Christian, de la ciutat francesa de Reims, que capten per alliberar un germà captiu a Fes¹⁷³, i el 30 juliol 1404 en concedeix una altra a favor de Guillem Girard, ciutadà de Béziers captivat quan anava de Mallorques a Barcelona amb uns parents seus i captiu a Bugia, que ha de pagar 30 dobles d'or pel seu rescat¹⁷⁴.

Llicències per a captius orientals

Berenguer d'Anglesola (1384-1408), bisbe i cardenal cosmopolita, era un home obert al món oriental i ortodoxe, com va ser la tendència dominant de la primera meitat del segle XV, que va portar al Concili de Florència. Així, el 6 maig 1388 atorga llicència de captar per un mes i amb 40 dies

¹⁷⁰“...admissa supplicatione humili per Johannem Laurentii, de civitate Yspalensi Regni Castelle, apud Bogiam urbem Sarracenorum adductum, detentum captivum, super huiusmodi nobis factam...” (II, 55; 6 març 1402).

¹⁷¹“...cum itaque, sicut ex literis domini episcopi Elnensis et aliter, fideleine fuimus informati, Honora de Quimon, mulier Agemensis diocesis, olim navigando (causa Sanctum Sepulcrum Dominicum et alia sacra loca ultramarina, prout devotionis ducta fervore venerat peregre visitandi) capta nam per inimicos, bonus suis omnibus rebus et pecunias que portabat extiterit spoliata nec habeat unde vivat et partes originis valeat repedare nisi vestris et aliorum fidelium adiuvet elemosinis congruis et succursu...” (II, 5).

¹⁷²“Pro captivo Provincie ... cum igitur per literas domini Michaelis de Sancto Johanne, canonici, vicarii episcopal generalis Valenciarum, sede pastore carente a Sede Apostolica deputati, legittime nobis constat quod Rostannus Galberti, de provincia Provincie, durissimum captivitatis iugum portavit in civitate Barbarica dicta Bogia, terra Sarracenorum inimicorum fidei christiane, per annos X; unde prestita cautione ydonea suo perfido detentori de solvendo ibi LXXXV duplas auri pro suo reschato extitit Dei gratia liberatus...” (II, 41).

¹⁷³“Pro captivo de Remis ... cum itaque Petrus Cristià et Leonardus Cristià, civitatis Remensis in Regno Francorum, nuper in mari et cetera in civitate de Fes, terra Sarracenorum...” (II, 57).

¹⁷⁴“Pro captivo Bitterrensi ... pro reschato seu redemptione Guillermi Girardi, habitatoris civitatis Bicefrensis, captivi nunc detentii in loco de Bugia, terra Sarracenorum, quod rescatum eiusdem captivi (qui veniendo de Maioricis ad civitatem Barchinonam cum quibusdam parentibus suis, per Sarracenos fuit captivatus) est tringinta quatuor duplas auri, ad quas solvendas nequit sufficere nisi fidelium adiuvet elemosinis et succursu...” (II, 71v).

d'indulgència a un misteriós "Jordi d'Armènia" (que porta lletres de recomanació del bisbe d'Elna, de manera que ve del Rosselló) per tal d'alliberar el seu pare Joan i el seu germà Pau de la dura captivitat que pateixen en poder del "Soldà de Babilònia", sens dubte el soldà de l'imperi turc otomà, que ja en aquell temps oprimia els armenis¹⁷⁵. Un altre cas, al que ens hem referit ja en una altra ocasió¹⁷⁶ és el d'un pope ortodoxe grec, que arriba a Girona el 28 gener 1405 i demana llicència de captar perquè ha estat expoliat dels seus bens. La frase "*presbiter, ut asserit*" indica ja una certa vacilació, però com que el prevere se'n vol anar, és de suposar que l'il·lustrat Anglesola, que ja era cardenal i circulava pels àmbits de la diplomàcia pontifícia, va preferir no fer més preguntes i no posar-ho difícil¹⁷⁷.

Traspassat ja el cardenal Anglesola, el 8 gener 1414, el vicari Pere de Bosch rep la visita d'un noble hongarès, que li diu ser fill del comte de Vulse, a la diòcesi de Vészprém, que ha estat captivat en la guerra contra els turcs i que ve en pelegrinatge a diversos santuaris,acomplint així el seu vot (*votum vovit Domino*). Miquel Thoma, que així es diu el comte hongarès, s'ha presentat al Palau Episcopal en vestit militar (*miles ac militaribus insigniis decoratus*) i explica que ha passat tota la vida lluitant contra els turcs invasors del seu regne i lluitant per la fe cristiana, fins a caure presoner, i ara vol acomplir el vot fet durant la captivitat, de manera que demana llicència de captar al bisbat de Girona¹⁷⁸ com ja hem dit al paràgraf introductori d'aquest article.

¹⁷⁵"...cum igitur, sicut in litteris domini episcopi Elnensis vidimus, et didere poteritis, contineri, Georgius de Ermenia pro piberandis Johanne patre et Paulo fratre suis a dura captivitate Soldani Babiloniæ, impissimi Sarraceni, vestris indiget elemosinis et succursu ... quare, cum dictus Georgius ad vos vestrasve ecclesiæ declinabir, presentibus communitus, pro patre et fratre captiis predictis elemosias petiturus, illum et has benignè cureris admittere vobisque commissis pléibus presentare, dictorum captivorum necessitatem nostramque indulgentiam infrascriptam eisdem fideliter exponendo ac plebes ipsas ad benefacendum eisdem captiis nostramque indulgentiam consequendam salubribus monitis, et cetera..." (II, 3v).

¹⁷⁶Vegeu l'article d'Eduard SIERRA VALENTÍ, *L'altra cara de la Girona medieval*, op. cit.

¹⁷⁷"Pro captivo de Grecia ... cum igitur Mathias de Dissar, presbiter, ut asserit, natione Grecorum civitatis de Dissa Regni [Grecie?] bonis temporalibus, novercante Fortuna, sit privatus ratione attenta in quibusdam literis quas secum portat, ipseque cogatur hinc inde tribulato animo mendicare et alimenta querere ut possit ad propria reverti..." (II, 73). Vegeu l'article *L'altra cara de la Girona medieval*, cit., p. 145.

¹⁷⁸"...quia, sicut plurimorum Sancte Matris Ecclesie prelatorum testimonio legitime nobis constat, nobilis vir in Domino dilectus Michael Thome, miles ac militaribus insigniis decoratus, filius Thome comitis de Vulse, Vesprinensis diocesis de Regno Ungarie, accensus zelo fidei christiane contra infideles, pro ipsis fidei exaltatione dimicare a longis citra temporibus non cessavit, periculis infinitis et facultates proprias et personam exponendo, qui etiam in quadam bello per regem Ungarie contra Turcos móto, ipsis Turchis, proh dolor! prevalentibus, cum multis aliis captus asseritur ac multis per multa tempora mancipatus, laboreque, fame et siti cruciatus, Dominum tamen nostrum Jhesum Christum, salvatorem ac liberatorem in se sperantium suo semper in corde habendo, votum vovit Domino..." (III, 27v).

APÈNDIX DOCUMENTAL

I. LLICÈNCIES PER ALS CAPTIUS DEL BISBAT

1

1388, abril, 6.

El bisbe Berenguer d'Anglesola concedeix llicència per a demanar almoines en favor de Bernat Rossell, d'Arenys, captiu a Tunís.

Arxiu Diocesà de Girona (ADG), *Quesitoria*, II, 2v

Berengarius, Dei gratia episcopus Gerundensis, dilectis nobis presbiteris nostre Sedis et aliarum ecclesiarum civitatis nostreque diocesis Gerundensis curam regentibus animarum ad quos presentes contingerint pervenire, salutem in Domino et bonis operibus abundare. Tanto vos et alios christifideles ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto vos et ipsos ad id invenire credimus promptiores.

Cum igitur, sicut per informationem primariam nobis constat, Bernardus Rosselli de Arenys, nostre dicte diocesis, oriundus, tres anni et amplius sunt elapsi in civitate Sarracenorū Tunicium nuncupata captivus detenus fuerit, prout etiam detinetur, famem, sitim, frigus, estus, flagella et ceteras sue captivitatis solitas miserias et erumpnas pro fidei constantia patiendo atque pro sua liberatione seu reschato centum viginti dupplas auri (quas inde promisit) opporteat ipsum dare, de quibus, expositis iam bonis paternis et auxiliis amicorum, triginta tres dupple ad minus restant hodie ad solvendum, quas nequit habere nisi mediantibus fidelium elemosinis et succursu, eapropter vobis vestrumque singulis harum serie dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie, firmiter et districte, quatenus cum lator presentium ad vos vestravse ecclesias declinaverit pro dicto captivo elemosinas petiturus, ipsum et has benigniter admittendo caritative tractetis, necessitatemque dicti captivi et nostram indulgentiam infrascriptam vobis commissis pleibus exponatis, plebes ipsas ad benefaciendum eidem captivo nostramque indulgentiam consequendam salubribus monitis piisque exhortationibus inducendo, sperantes ab illo premium qui in centuplum remunerat omne bonum.

Nos etiam de Omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri ac Pauli apostolorum, eius auctoritate et meritis confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis qui pro liberatione seu rescato predicto manus suas porrexerint adiutrices, quadraginta dies pro qualibet vice de iniunctis sibi penis per Spiritus Sancti gratiam misericorditer relaxamus, presentibus post annum minime valituris.

Datum Gerunde sexta die Aprilis, anno a nativitate Domini M^oCCC^oLXXX^o-VIII°.

2

1398, abril, 29.

Andreu Urgellés, vicari del bisbe Berenguer d'Anglesola, concedeix llicència per a demanar almoines per a la fortificació de l'església de Mata de la Selva (Selva de Mar) a causa dels freqüents atacs dels pirates sarráins.

ADG, *Quesitoria*, II, 35v-36

Pro loco de Silva. Andreas Urgellesii et cetera, vicarius et cetera, universis christifidelibus per civitatem et diocesim Gerundensem ubilibet constitutis, salutem in Domino Ihesu Christo bonisque semper operibus abundare. Tanto vos ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto vos ipsos ad ea exercenda reperire credimus promptiores.

Cum parrochiani ecclesie loci de Mata de Silva consistentis in litore maris nullum habeant fortalicium seu munus pro resistendo inimicis, presertim insultibus repentinis perfidorum Sarracenorum partes marinas dicte diocesis invadentium nimis sepe, sicut de facto olim ipsos locum et ecclesiam invaserunt, in quo valeant ibidem se et bona sua defensari nisi in ipsa ecclesia in qua fortalicium aliquod, ut percepimus, construxerunt, non tamen ad totale seu debitum complementum ad quod propter inopiam ipsorum parrochianorum, quos pridem et eorum ecclesiam ipsi Sarraceni depredati fuerunt, nequeunt commode et celeriter (ut expedit) pervenire nisi vestris succursu et laboribus adiuventur.

Eapropter, cupientes opus huiusmodi defensivum perduci debitum ad effectum, cum etiam sit sanctum, piissimum et salubre, vos omnes et singulos exhortamur quatenus de bonis a Deo vobis collatis pias elemosinas et caritatis subsidia faciatis seu et erogetis ut, vestris adiutoriis mediatis, dictum piissimum opus seu fortalicium regentibus animarum et vestrorum singulis quibus presentes contigerint presentari, tenore presentium dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie, firmiter et districte, quatenus cum lator presentium ad vos vestravse ecclesias declinaverit pro dicto fortalicio perficiendo elemosinas et alia opportuna auxilia petiturus, ipsum et has benigniter admittendo, charitable tractetis, necessitatemque dicti fortalicii seu presidii perficiendi vobis commissis pleibus exponatis, ipsas ad hec salubribus monitis piisque exhortationibus inducendo, sperantes ab illo premium qui in centuplum remunerat omne bonum, presentibus post annum proxime venturum minime valiturs.

Datum Gerunde die XXIX Aprilis, anno a nativitate Domini M.CCC.XC. octavo.

3

1400, agost, 19.

Arnau de Colomer, vicari del bisbe Berenguer d'Anglesola, concedeix llicència per a demanar almoines en favor de Francesc Massanet, mariner de Blanes capturat al delta del Llobregat i captiu a Bugia.

ADG, *Quesitoria*, II, 43v

Pro captivo de Blanis. Arnaldus de Columbario, et cetera, vicarius, et cetera, universis et singulis christifidelibus per civitatem et diocesim Gerundensem ubilibet constitutis, salutem in Domino Ihesu Christo. Tanto vos ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto vos ipsis ad ea exercenda reperire credimus promptiores.

Cum igitur, sicut per informationem summariam et aliter veridice nobis constat, Franciscus Massaneti, habitator ville de Blanis dicte diocesis, olim (videlicet, die XIII Augusti, anno a nativitate Domini M^oCCC^oXC^o) navigans in mari cum barcha Arnaldi Oliver dicte ville, in capite Lupricati (una cum aliis dicte barche) a supervenientibus Sarracenis more piratico cum una galiota extiterit captivatus, et captivus in Africam terram ipsorum Sarracenorum Barbaricam, in civitatem nuncupatam Bogiam adductus, proh dolor! etiam fuerit et detentus, prout etiam detinetur, famem, sitim, nuditatem, frigus, estus, verbera, compedes et cathenas ac alia sue captivitatis solitas miserias et erumpnas in opprobrium fidei christiane pro Christi nomine atque fide constantissime patiendo, cupiatque ab inde liberari; sed, quia nullas habeat vel modicas facultates unde se valeat reschatare, ydeo sunt ei summe necessaria vestra caritativa subsidia et succursus.

Eapropter, eundem Franciscum Massaneti, captivum, sic a nostro raptum ovili, zelo fidei pietatisque commoti, visceribus ad ovile reduci predictum celeriter cupientes ne forte allecto muliebribus blandimentis aut durissimo et importabili dicte sue captivitatis iugo lassatus vel aliter fidem (quod absit!) deneget christianam, universitatem vestram rogamus et in Domino exhortamur quatenus de bonis a Deo vobis collatis pias elemosinas et alia subsidia caritatis dicto captivo, seu latori presentium pro eodem, misericorditer erogetis seu etiam transmittatis, quibus et aliis amicorum suorum adiutoriis mediantibus, et succursu a captivitate et periculo supradictis valeat eripi et citius liberari. Vobis vero presbiteris, et cetera, sperando ab illo premium qui in centuplum remunerat omne bonum, presentibus post biennium minime valiturus.

Datum Gerunde die XIX Augusti, anno a nativitate Domini millesimo quadragesimo.

4

1404, maig, 22.

El bisbe Berenguer d'Anglesola, cardenal i administrador apostòlic de la diòcesi de Girona, concedeix llicència per a demanar almoines en favor del mercader gironí Narcís Ermenguer, capturat a Sardenya i captiu a Alger.

ADG, *Quesitoria*, II, 69r

Pro captivo Gerunde. Berengarius, miseratione divina tituli Sancti Clementis presbiter cardinalis, administrator auctoritate apostolica ecclesie Gerundensis, universis christifidelibus per civitatem et nostram diocesim Gerundensem ubilibet constitutis ad quos presentes contigerint pervenire, salutem in Domino bonisque operibus semper abundare. Tanto vos ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto ad ea exercenda vos ipsis invenire credimus promptiores.

Cum igitur per informationem summariam et aliter nobis constet quod anno presenti Narcissus Ermenguerii, oriundus dicte civitatis Gerunde, una cum aliis navigans in quodam navilio apud maria Sardinie, proh dolor! cum ipso navilio et reliquis personis a supervenientibus Sarracenis christiani nominis inimicis more piratico cum galeis,

exitit captivatus et captivus apud ipsorum perfidorum captivatorum locum barbarice de Alger nuncupatum adductus, venditus et detentus (prout etiam detinetur) famem, sitim, nuditatem, frigus et estus, verbera, compedes et catenae ceteraque captivitatis sue miseras et erumpnas patienter et constanter pro Christi nomine sustinendo, ipseque Narcissus seu eius amici rescatum suum habere nequeant nisi vestris adiuentur elemosinis et succursu.

Pro tanto, cupientes ovem a nostro captam ovili a lupis eripi reducique proprium ad ovile, supplicationi super huiusmodi nobis facte inclinati, vobis omnibus et singulis eundem Narcissum in Domino commendantes, vos omnes et singulos exhortamus per viscera misericordie Ihesu Christi quatenus eidem Narciso pro eius rescato celeriter et feliciter adimplendo vestras pias manus elemosinis confluentes eiusdem Domini Nostri Ihesu Christi intuitu et amore misericorditer porrigitas.

Nos enim, de ipsis Domini Nostri Ihesu Christi misericordia, beatorumque Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate et meritis confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis qui pro dicto dicti Narcissi rescato manus porrexeritis adiutrices, centum dies de iniunctis vobis penitenciis pro qualibet elemosina sive vice per Spiritus sancti gratia misericorditer relaxamus.

Vobis autem clericis ecclesiarum civitatis et nostre diocesis predictarum, presertim cura regentibus animarum, tenore presentium dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie, firmiter et districte, quatenus cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesias declinaverit pro dicto rescato elemosinas petiturus, presentibus communibus, ipsum et has benigniter admittendo caritative tractetis, vobisque commissis plebis presentetis, plebes ipsas ad dictas elemosinas profundendas dictamque nostram indulgentiam consequendam pii monitis et exhortationibus inducendo, sperantes inde ab illo premium qui in centuplum remunerat omne bonum, presentibus post triennium proxime venturum minime valiturus.

Datum Gerunde sub nostro sigillo pendenti die XXII Madii, anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o quarto.

5

1404, juliol, 21.

El bisbe Berenguer d'Anglesola, cardenal i administrador apostòlic de la diòcesi de Girona, concedeix llicència per a demanar almoines en favor d'Antoni Portes, mariner de Sant Feliu de Guíxols capturat a Sardenya i captiu a Bugia.

ADG, *Quesitoria*, II, 70v-71

Pro captivo Sancti Felicis. Berengarius, miseratione divina tituli Sancti Clementis presbiter cardinalis, administrator auctoritate apostolica ecclesie Gerundensis, universis christifidelibus per civitatem et nostram diocesim Gerundensem ubilibet constitutis ad quos presentes contigerint pervenire, salutem in Domino bonisque operibus abundare. Tanto vos ad pietatis et caritatis opera libentius invitamus quanto ad ea exercenda vos ipsos reperire credimus promptiores.

Cum igitur per litteras venerabilium Juratorum ville Sancti Felicis Guixellensis dicte diocesis, aliterque per informationem summariam, nobis constet quod olim (de mense Marci proxime lapsi) Antonius Portes, marinarius dicte ville Sancti Felicis, una cum quibusdam aliis navigans per mare in capite de Taulet insule Sardinie, a supervenienti-

bus duabus galeis Sarracenorum more piratico maria disurrentes, proh dolor! extitit captivatus, captusque in terram ipsorum Sarracenorum Barbaricam, civitatem Bogiam, adductus, venditus et detenus, etiam prout extitit, famem, sitim, frigus, estus, cathenas et alias captivitatis solitas miserias et erumpnas constanter pro Christi nomine patiendo; pro cuius liberatione sive reschato ad solvendum ducentas viginti duplas auri composuit persolvendas suo perfido detentori quas, propriis facultatibus expoliatus, nequit habere nisi sibi elemosinis fidelium succurratur.

Factis nobis igitur pro parte dicti captivi supplicationibus inclinati, vobis omnibus et singulis eundem Antonium in Domino commendantes, vos omnes et singulos exhortamur per viscera misericordie Ihesu Christi quatenus eidem Antonio pro eius reschato celeriter et feliciter adimplendo vestras pias manus elemosinis confluentes, eiusdem Domini Nostri Ihesu Christi intuitu et amore misericorditer porrigatis.

Nos enim de ipsius Domini Nostri Ihesu Christi misericordia beatorumque Petri et Pauli Apostolorum, eius auctoritate et meritis confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis qui pro dicto dicti Antonii rescato manus porrexerint adiutrices, centum dies de iniunctis vobis penitenciis pro qualibet elemosina sive vice per Spiritus Sancti gratiam misericorditer relaxamus.

Vobis autem, clericis ecclesiarum civitatis et nostre diocesis predictorum, presertim curam regentibus animarum, tenore presentium dicimus et mandamus in virtute sancte obediencie, firmiter et districte, quatenus cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesias declinaverit pro dicto reschato elemosinas petiturus, presentibus communis, ipsum et has benigniter admittendo caritative tractetis, vobisque commissis pleibus presentetis, plebes ipsas ad dictas elemosinas perfundendas dictamque nostram indulgentiam consequendam piis monitis et exhortationibus inducendo, sperantes inde ab illo premium qui in centuplum remunerat omne bonum, presentibus post triennium proximum venturum minime valituris.

Datum Gerunde die XXI Iulii, anno a nativitate Domini millesimo CCCCº quarto.

6

1408, març, 27.

Pere de Bosch, vicari del bisbe Berenguer d'Anglesola, concedeix llicència per a demanar almoines per a la construcció d'una torre de fortificació a les illes Medes.

ADG, *Quesitoria*, II, 92rv-93

Pro fortalicio de les Medes Turricelle faciendo. Pro turri de les Medes. Petrus de Bosco et cetera, in remotis agentis vicarius, etcetera (...) cum igitur quasi viri Deo timorati, communem utilitatem zelantes et ad tuicionem personarum et bonorum navigantium transitum facientium per maria Turricelle de Montegrino dicte diocesis (videlicet per ripariam nuncupatam de les Medes, in quibus sunt spelunce iuxta rupes que ibi sunt valde apte ad zelandum hostes, presertim Agarenos christiane fidei inimicos, in qua riparia pluribus navigantibus christianis tam in bonis quam personis per ipsos Agarenos more piratico ab ipsis speluncis hora captata exeuntes plurima dampna tempore preterito illata fuerunt) proposuerunt et intendant de proximo, deo adiuvante, in ipso loco seu maritima de les Medes construere et

edificare, seu construi et edificari facere, quandam turrim pro custodia et tuacione navigantium inde transeuntium ut de cetero in ipsis speluncis insidio hostium presertim Agarenorum nequeant fieri et ipsum opus tam pium quam necessarium pro utilitate fidelium fieri nequeat nisi vestris adiuvetur piis elemosinis et succursu (...).

7

1409, juliol, 23.

El nou bisbe Ramon Descatllar renova la llicència per a demanar almoines per a la continuació de la torre de fortificació de les illes Medes.

ADG, *Quesitoria*, II, 104v-105

Raymundus et cetera (...) Cum igitur in duabus insulis parvis consistentibus in mari prope litus ville Turricelle de Montegrino, nostre diocesis, les Medes vulgariter nuncupatis in quibus Sarraceni, christiane fidei torvissimi inimici, nimis frequenter, necnon chrisiani Regni Aragonum inimici ac alii mali christiani predones de diversis partibus navigiis piratice venientes, consueverant latitare ibique non solum navigantibus set etiam iuxta marina vicina littora populatis ponere insidias in occultis ad interficiendum, depredandum et captivandum non paucos regnicolas et ceteros illic verrentes fluctus equoreos navigiis innocentes, ut experientia seu rei evidentia, proh dolor! frequentissime patefecit, nonnulli fideles zelo Dei reique publice ducti, compatientes dolentesque de tot tamque creberrimis necibus, predis, captivitatibus, aliquis infestationibus proximiorum, provenientium ex eo quod nullus in dictis insulis poterat habitare cum tuta habitatione carerent nec per consequens dictas piratarum insidias propulsare, quadam turrim in una insularum huiusmodi fortissimam eminentem loco magis ydoneo et insidiarum huiusmodi expulsivo, non sine magnis laboribus et expensis edificare ceperunt, vixque ad mediū eius altitudinis preconcepere potuit pervenire, adiutoriis personalibus et pecuniarisi necessariis ad perfectionis operis necessarii et eius custodum salaria cessantibus magna parte.

Cum etiam ex informatione summaria per nos inde recepta nobis constet veridice de predictis, quodque citra ab inchoatione operis piissimi prelibati nullus ex dictis piratis ausus fuerit in dictis insulibus latitare, cunctis earum latibulis dicte medie turris operariis et custodibus patentibus in aperto, foreque valde necessarium reipublice turrem inceptam proportionaliter exaltari ac cisternis, barbacanis, fortitudinibus, armis, custodibus et aliis necessariis durationi perpetuo premuniri, ad quorum continuationem debitam, celerem et felicem vestram et ceterorum fidelium adiutoria, elemosine atque subsidia necessaria existere dubium non existit.

Pro tanto, cupientes ut etiam tenemur tanto tamque necessario operi caritatis quo proximi preservantur a necibus, captivitatibus, insultibus et rapinis, dare quantum cum Deo possumus opere et operam efficaces, admissa supplicatione frequenti et humili super huiusmodi nobis facta, de thesauris spiritualibus Sancte Matris Ecclesie nobis ab alto concessis subsidium adhibentes de Domini et Salvatoris nostri Ihesu Christi misericordia, beatorumque Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate et meritis confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis qui ad dicti operis inchoati continuationem et consumationem in eorum personis propriis aut suorum sclavorum seu sclavarum sive familie vel animalibus aut ferramentis vel aliis instrumentis sive rebus suis laboraverint succurrendo, quique ad id manus suas elemosinis affluentes

porrexerint adiutrices, cuadraginta dies de iniunctis eis penitentiis pro qualibet elemosina atque vice (...) presentibus post triennium proximum minime valiturus.

Datum Gerunde sub sigillo pendenti nostri vicariatus ecclesiastici Gerundensis quo utimur, adhuc proprium non habentes, die XXIII Julii anno a nativitate Domini MCCCC nono.

8

1414, juliol, 20.

Pere de Bosch, vicari del bisbe Ramon Descatllar renova la llicència per a demanar almoines destinades a acabar la torre de fortificació de les illes Medes.

ADG, *Quesitoria*, III, 31v-32

De les Medes. Petrus de Boscho et cetera, vicarius et cetera (...) Cum igitur in duabus insulis parvis consistentibus in mari prope litus Turricelle de Montegrino nostre diocesis Gerundensis, les Medes vulgariter nuncupatas, in quibus Sarraceni christiane fidei torvissimi inimici nimis frequenter (necnon christiani Regni Aragonum inimici ac alii mali christiani predones de diversis partibus) navigiis piratice venientes consueverant latitare, ibique non solum navigantibus sed etiam iuxta marina vicina littora populatis ponere insidias in occultis ad interficiendum, depredandum et captivandum non paucos regnicolas et ceteros illich verrentes fluctus equoreos navigiis innocentes ut experientia seu rei evidencia, proh dolor! frequentissime patefecit, nonnulli fideles, zelo Dei reique publice ducti, compatientes dolentesque de tot tamque creberrimis necibus, predis, captivitatibus aliisque infestationibus proximorum, provenientium ex eo quod nullus in dictis insulis poterat habitare cum tuta habitatione carerent nec per consequens dictas piratarum insidias propulsare, quandam turrim in una insularum huiusmodi fortissimam eminentem loco magis idoneo et insidiarum huiusmodi expulsivo, non sine magnis laboribus et expensis edificare ceperunt, vixque ad medium eius altitudinis preconcepere potuit pervenire, adiutoriis personalibus et peccuniaris necessariis ad perfectionem operis necessarii et eius custodiam salaria cessantibus magna parte, cumque etiam ex informatione summaria per nos inde recepta nobis constet veridice de predictis quodque citra ab inchoatione operis piisimi prelibati nullus ex dictis piratis ausus fuerit in dictis insulis latitare, cunctis earum latibilis dicte medie turris operariis et custodibus patentibus in aperto, foreque valde necessarium rei publice turrem inceptam proportionaliter exaltari ac cisternis, barbacanis, fortitudinibus, armis, custodibus et aliis necessariis durationi perpetuo permuniri (...).

II. LLICÈNCIES PER A CAPTIUS FORASTERS

N'hem seleccionat dues: una abreujada pels mateixos escrivans de la càuria episcopal de Girona (que abreugen amb *et cetera* els passatges repetitius) i l'altre sense abreujar. Totes dues corresponen a l'episcopat de Berenguer d'Anglesola (1384-1408) però la segona correspon a l'època en que era ja cardenal (1397-1408).

1

1388, maig, 6.

El bisbe de Girona Berenguer d'Anglesola atorga llicència de captar a favor de Joan Navarro, mariner de València captiu de sarraïns a l'Africa.

ADG, *Quesitoria*, II, 4.

Berengarius et cetera, episcopus et cetera, dilectis et cetera. Tanto vos et cetera.

Cum igitur (sicut in literis nonnullorum dominorum Sancte Matris Ecclesie prelatorum vidimus, et videre poteritis, contineri) Johannis Navarro, marinierius vicinus Valentie civitatis, olim in mari navigans una cum aliis christianis, per Saracenos Africe captivatus, pro liberatione sua sive reschato, ad cuius complementum LXX duple auri (ut dicitur) adhuc restant, vestris indigeat elemosinis et succursu, pro tanto vobis et cetera.

Quare, cum lator presentium ad vos vestrasve ecclesias declinabit, presentibus communitus, pro dicto rescato elemosinas petiturus, illum et has et cetera, presentare dicti captivi necessitatem et cetera, sperantes et cetera.

Nos etiam et cetera et confessis, qui ad rescatum predictum manus suas et cetera, presentibus post sex menses minime valiturus.

Datum Gerunde die VI Maii, anno a nativitate Domini M^oCCC^oLXX^oVIII^o.

2

1405, gener, 31.

Berenguer d'Anglesola, cardenal administrador apostòlic de la diòcesi de Girona atorga llicència de captar a favor de Martí Savarich, de Perpinyà, captiu de sarraïns a Bugia.

ADG, *Quesitoria*, II, 73v.

Berengarius, miseratione divina tituli Sancti Clementis presbiter cardinalis, administrator auctoritate apostolica ecclesie Gerundensis, ad quos presentes contigerint pervenire, salutem in Domino Ihesu Christo.

Tanto vos ad caritatis opera libentius invitamus quanto vos ad ea exercenda reperire credimus promptiores.

Cum igitur redemptio captivorum unum existat de precipuis operibus antedictis, pro tanto ad id universitatem fidelium propensius invitantes, vobis et vestrum singulis harum serie dicimus et mandamus in virtute sancte obedientie, firmiter et districte, quatenus cum lator seu latrrix presentium ad vos vestrasve ecclesias declinabit pro reschato Martini Savarich, ville Perpiniani, diocesis Elnensis, captivi apud civitatem seu locum Barbarorum adversariorum fidei christiane Bona vulgariter nuncupatum (ut in litteris nonnullorum prelatorum vidimus contineri) elemosinas petiturus seu petitura, presentibus communitus, ipsum seu ipsa et has benigniter adiuvetis, caritative tractetis, eundem vobisque commissis plebis presentetis, plebes ipsas ad beneficiendum dicto captivo pro dicto suo rescato

habendo, quod est triginta quinque dupclarum auri, nostramque indulgentiam subscriptam consequendam, piis exhortationibus inducendo.

Nos enim, de Domini nostri Ihesu Christi misericordia beatorumque Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate et meritis confidentes, omnibus vere penitentibus et confessis qui pro dicto reschato manus suas porrexerint adiutrices, centum dies de iniunctis eis penitenciis per Spiritus Sancti gratiam in Domino misericorditer relaxamus pro qualibet elemosina seu vice, presentibus post sex menses minime valitulis.

Datum Gerunde die XXXI Ianuarii, anno a nativitate Domini millesimo CCCCº quinto.

Data de recepció de l'article: setembre 2006.

Data d'acceptació i versió final: gener 2008.